

Institucija ombudsmena/ombudsmana  
za ljudska prava Bosne i Hercegovine



Институција омбудсмeна/омбудсмана  
за људска права Босне и Херцеговине

---

ANALIZA STANJA  
U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI  
MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U  
BOSNI I HERCEGOVINI

---

Sarajevo, 2016.



**BOSNA I HERCEGOVINA**  
Institucija ombudsmena/ombudsmana  
za ljudska prava  
Bosne i Hercegovine



**БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА**  
Институција омбудсмена/омбудсмана  
за људска права  
Босне и Херцеговине

---

**ANALIZA STANJA  
U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI  
MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U  
BOSNI I HERCEGOVINI**

---

Izrada i izdavanje ovog Izvještaja je omogućeno uz pomoć UNICEF-a, odnosno kroz projekat Pravda za svako dijete koji je podržan od Vlade Švicarske i Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (Sida). Sadržaj ovog dokumenta nužno ne oslikava stajališta UNICEF-a, Vlade Švicarske i Side.



Schweizerische Eidgenossenschaft  
Confédération suisse  
Confederazione Svizzera  
Confederaziun svizra



# ANALIZA STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM

**Izdavač:**

Institucija Ombudsmena za ljudska  
prava Bosne i Hercegovine  
78 000 Banja Luka, Akademika Jovana Surutke 13,  
Područni ured Sarajevo, Grbavička 4  
E-mail: ombudsmen@ombudsmen.gov.ba  
www.ombudsmen.gov.ba  
u suradnji sa UNICEF

**Autori:**

Aleksandra Marin Diklić  
Ada Hasečić  
Irma Salčin  
Ivana Džidić  
Nikola Dorontić

Lektorica: Nirmala Ajanovic  
Dizajn korica: Azra Kadic

Prvo izdanje  
Tiraž: 500 komada

Sarajevo, 2016.

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.815(497.6)(047.1)

ANALIZA stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u  
Bosni i Hercegovini / [autori Aleksandra Marin Diklić ... [et al.]. - 1. izd. - Sarajevo : Institucija  
ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2016. - 66 str. : graf. prikazi, obrasci ; 30 cm

Bibliografija: str. 163-176.

ISBN 978-9958-503-02-3

1. Marin Diklić, Aleksandra. - I. Diklić, Aleksandra Marin - Marin Diklić, Aleksandra  
COBISS.BH-ID 23298822



# SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	9
<b>I UVOD.....</b>	<b>11</b>
<b>II METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....</b>	<b>12</b>
<b>III PRAVNI OKVIR.....</b>	<b>13</b>
A. Međunarodni standardi.....	13
B. Domaće zakonodavstvo.....	16
<b>IV ANALIZA STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM.....</b>	<b>18</b>
A. USTANOVE ZA IZVRŠENJE KAZNE MALOLJETNIČKOG ZATVORA.....	18
1. Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo.....	19
2. Odjeljenje maloljetničkog zatvora pri Kazнено-popravnom zavodu Zenica.....	24
B. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNO-POPRAVNI DOM.....	28
1. Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka.....	29
2. Odgojno-popravni dom pri Kazнено-popravnom zavodu Tuzla.....	33
C. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNU USTANOVU.....	38
1. Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo.....	39
D. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNI CENTAR.....	46
1. Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo.....	47
2. Odgojni centar Tuzlanskog kantona.....	51
E. USTANOVE ZA IZVRŠENJE MJERE PRITVORA.....	54
1. Pritvorska jedinica Kazнено-popravnog zavoda Sarajevo.....	55
2. Odjeljenje pritvora pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka.....	57
3. Pritvorske jedinice u ostalim kazнено-popravnim zavodima na području BiH.....	58
<b>V GENERALNE PREPORUKE OMBUDSMANA BOSNE I HERCEGOVINE.....</b>	<b>59</b>
<b>ANEX I.....</b>	<b>63</b>
<b>ANEX II.....</b>	<b>63</b>





# PREDGOVOR

Publikacija koja nosi naziv „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” nastala je u prvoj polovini 2016. godine, a kao rezultat saradnje Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i UNICEF-a u Bosni i Hercegovini. Najveći dio autorskog tima koji je radio na njenoj izradi činili su predstavnici Institucije ombudsmana, odnosno postupajući pravници iz Odjela za prava djece ove institucije.

Cilj izdavača je bio sasvim jasan: na jednom mjestu, odnosno u jednom dokumentu prezentovati i dati na uvid javnosti uopšte, ali prije svega stručnoj javnosti i državnim organima i institucijama koje se bave maloljetnicima u sukobu sa zakonom, trenutno stanje u svim ustanovama u Bosni i Hercegovini u kojima se nalaze, odnosno u koje se smještaju maloljetna lica u sukobu sa zakonom. S druge strane, trebalo je naći načina i kako djelovati na odgovorne u Bosni i Hercegovini da bi stanje u određenim ustanovama bilo poboljšano, što je projektni tim i uradio u završnom dijelu publikacije u kojem su definisane tzv. generalne preporuke Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Nesumnjivo, a svakako čitajući ovu publikaciju da se potvrditi kako su ciljevi istraživanja koje je imao na umu izdavač odnosno projektni tim u potpunosti ostvareni, s obzirom na činjenicu da ova publikacija predstavlja jasnu sliku trenutnog stanja u navedenim ustanovama, s jasno definisanim preporukama Ombudsmana koje predstavljaju i pravac djelovanja odgovornih državnih organa i institucija. Stoga, ova publikacija će, sasvim je sigurno, biti korisna nadležnim organima vlasti, zatim ustanovama koje se bave izvršenjem mjera i sankcija koje se izriču maloljetnim licima, maloljetnim učiniocima krivičnih djela i prekršaja, ali i zdravstvenim, socijalnim i obrazovnim sistemima, odnosno ustanovama, roditeljima, nevladinim organizacijama, sredstvima informisanja i svim zainteresovanim građanima.

Publikacija predstavlja i jasan putokaz šta nam je činiti u narednom vremenu kako bi poboljšali sveukupno stanje u ovom segmentu maloljetničkog krivičnog prava (svakako s jasnim zadatkom da broj maloljetnika u sukobu sa zakonom bude što

manji). Jer, ne treba zaboraviti da danas u Bosni i Hercegovini (ali i u nizu drugih savremenih država) egzistira i jedna nova, možda najmlađa samostalna pozitivnopravna, ali i naučna disciplina krivičnog prava koju nazivamo maloljetničkim krivičnim pravom (koju čine materijalno maloljetničko krivično pravo, procesno maloljetničko krivično pravo i izvršno maloljetničko krivično pravo kao sistem ili skup zakonskih i podzakonskih pravnih propisa kojima se uređuje krivičnopravni status maloljetnih lica), sa svim posebnostima u odnosu na „klasično” krivično pravo koje se bavi punoljetnim učiniocima kaznenih delikata.

Izvršno maloljetničko krivično pravo koje obuhvata sistem zakonskih i podzakonskih propisa kojima se određuje organizacija i nadležnost državnih organa i postupak izvršenja maloljetničkih krivičnih sankcija i drugih alternativnih mjera koje se primjenjuju prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela posebno je važno, jer se veoma često svrha izricanja mjera i krivičnih sankcija prema maloljetnicima postiže tek s njihovim izvršenjem (faza izvršenja mjera i sankcija izrečenih u krivičnom postupku predstavlja završni dio procesa formalne društvene reakcije na kriminalno ponašanje).

Inače, svrha izvršenja krivičnih sankcija uopšte jeste sprovođenje pravnosnažnih i izvršnih sudskih odluka, odnosno zaštita društva od vršenja krivičnih djela i izdvajanje učinilaca krivičnih djela iz društvene sredine s ciljem njihovog prevaspitanja, liječenja i osposobljavanja za život na slobodi. Zbog toga se i poboljšanje institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom nameće kao imperativ, jer svaki „promišaj” društva, odnosno svaka negativna njegova reakcija u ovom segmentu društvenog ponašanja može imati katastrofalne posljedice po dijete u sukobu sa zakonom, ali i po društvo u cjelini.

Sve pohvale autorskom timu, uz posebnu zahvalnost UNICEF-u u Bosni i Hercegovini na svesrdnoj podršci.

U Banjoj Luci, septembra 2016. godine

Ombudsmen Bosne i Hercegovine  
prof. dr Ljubinko Mitrović



# I UVOD

---

Sačinjavanje „Analize stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” potiče iz potrebe za boljom zaštitom djece u sukobu sa zakonom koja bi rezultirala njihovom resocijalizacijom i reintegracijom u lokalnu zajednicu, a ne njihovim isključenjem i stigmatizacijom.

Analiza je rezultat saradnje Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i UNICEF-a u Bosni i Hercegovini, uspostavljene s ciljem pružanja konkretnog doprinosa u poboljšanju institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom.

O uspješnosti institucionalnih oblika sankcionisanja maloljetnih osoba u Bosni i Hercegovini, nažalost, ne znamo dovoljno. Iako su efekti tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom mjerljivi, do pokazatelja je moguće doći samo sveobuhvatnim analizama koje do danas nisu provedene. Bojazan je Ombudsmana da se svrha tretmana u vidu jačanja osjećaja odgovornosti maloljetnika za učinjeno krivično djelo, uticaja na odgoj i razvijanje ličnosti maloljetnika i zaštite od negativnih posljedica koje kažnjavanje sa sobom nosi ne postiže često.

Cilj Analize je da se, pored promovisanja prava i sigurnosti maloljetnika u ustanovama u kojima se izvršavaju sankcije institucionalnog karaktera, pokušaju sagledati rezultati tretmana koji se postižu trenutnim rješenjima u sistemu izvršenja u Bosni i Hercegovini, ukaže na primjere dobre prakse u radu s maloljetnicima i utvrde faktori koji imaju negativan uticaj na funkcionisanje ovog sistema, kao što su nedostatak materijalnih sredstava, nedovoljno edukovano osoblje angažovano u radu s maloljetnicima i dr.

Ombudsmani za ljudska prava Bosne i Hercegovine ovim dokumentom nastoje podstaći sve nadležne organe na djelovanje u cilju razvijanja učinkovitijih metoda tretmana, posebno imajući u vidu specifične potrebe maloljetnika i međunarodne standarde u ovom segmentu.

Polazeći od uvjerenja da maloljetnici u sukobu sa zakonom mogu promijeniti način života, Ombudsmani Bosne i Hercegovine svojim preporukama istovremeno insistiraju na ulaganju maksimalnih napora svih uključenih aktera u motivisanju maloljetnika na takve promjene.

Analiza je namijenjena nadležnim organima državne vlasti, ustanovama koje se bave izvršenjem sankcija izrečenih maloljetnicima u sukobu sa zakonom, te zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim ustanovama i nevladinim organizacijama. Analiza je namijenjena i maloljetnicima, njihovim roditeljima, te svim zainteresovanim građanima.

## II METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

---

Cijeneci značaj osiguranja prava maloljetnika u sukobu sa zakonom, istraživanje njihovog institucionalnog tretmana zasnovano je prije svega na ocjeni stanja na terenu. U tu svrhu formirana je radna grupa koja je u mjesecu januaru 2016. godine obišla sve ustanove u kojima se izvršavaju sankcije institucionalnog karaktera na području Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske<sup>1</sup>.

Obilaskom svih prostorija, te razgovorima obavljenim s rukovodstvom ustanova, osobljem i maloljetnicima, stvorena je cjelokupna slika o stanju objekata, okruženju i atmosferi u kojima maloljetnici borave; strukturi zaposlenih i načinu supervizije njihovih radnih sposobnosti; sistemima sankcionisanja maloljetnika i mehanizmima zaštite njihovih prava. Posebna pažnja posvećena je tretmanu i aktivnostima osmišljenim na individualnim potrebama maloljetnika, te njihovoj zdravstvenoj zaštiti i pripremi za otpuštanje.

Obavljene posjete i direktan kontakt s osobljem i maloljetnicima jasno su pokazali raznolikost uslova i standarda življenja koje pružaju ustanove za izvršenje krivičnih sankcija, te neujednačenost prakse koja se, bez sumnje, direktno reflektuje na kvalitet tretmana maloljetnika.

Razgovori vođeni za potrebe ove analize u svakoj ustanovi obavljeni su po unaprijed pripremljenim upitnicima, formulisanim na takav način da ne ograničavaju ili utiču na odgovore ispitanika.

Razgovori obavljeni s maloljetnim licima koja su se u momentu posjete nalazila na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora ili izvršavanju zavodskih i drugih odgojnih mjera, u većini slučajeva bili su odlučujući u sticanju ispravne predstave o tretmanu i postupanju službenih lica.

Prikupljeni podaci pažljivo su analizirani i upoređeni, a svi nejasni, neprovjereni i uopšteni opisi su izostavljeni. Tako rezimirana saznanja, kao i procjena realizacije ranijih analiza Ombudsmana Bosne i Hercegovine<sup>2</sup> i drugih tijela<sup>3</sup>, rezultirala su formulisanjem konkretnih i praktičnih preporuka<sup>4</sup> nadležnim organima.

Zahvalnost iskazujemo rukovodiocima i osoblju ustanova obuhvaćenih posjetama, koji su članovima radne grupe pružili sve potrebne informacije, te nesmetan pristup svim prostorijama, evidencijama i maloljetnicima.

---

1 Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo, Odjeljenje maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnim zavodu Zenica, Vaspitno-popravni dom pri Kazneno-popravnim zavodu Banja Luka, Odgojno-popravni dom pri Kazneno-popravnim zavodu Tuzla, Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo, Kantonalna javna ustanova Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo, Odgojni centar Tuzlanskog kantona, Pritvorska jedinica Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo i novoizgrađeni Odgojno-popravni dom u Orašju.

2 Specijalni izvještaj „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine.

3 Izvještaj Komisije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za monitoring kazneno-popravnih zavoda, policijskih stanica i psihijatrijskih ustanova u kojima se nalaze osobe lišene slobode iz 2011. godine pod nazivom: „Monitoring institucija za smještaj djece u riziku i djece u sukobu sa zakonom u BiH” i dokument Vlade Federacije BiH iz maja 2012. godine pod nazivom: „Prijedlog plana i programa aktivnosti koje je neophodno poduzeti na reformi institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom, sa posebnim osvrtom na potrebu reforme institucija za smještaj tih maloljetnika za područje Federacije BiH”.

4 Pojedinačne preporuke prema ustanovama i generalne preporuke za sve ustanove.

### III PRAVNI OKVIR

---

#### A. Međunarodni standardi

Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom izvršena je na osnovu međunarodnog pravnog okvira koji tretira ovu problematiku, a koji obuhvata dokumente koje su donijele Ujedinjene nacije i Vijeće Evrope prikazane u nastavku.

Konvencijom o pravima djeteta<sup>5</sup> Bosna i Hercegovina preuzela je obavezu osiguranja prava za svako dijete, kako na njegovom putu odrastanja, tako i u oblasti maloljetničkog pravosuđa. Države članice su ovom konvencijom obavezane na poduzimanje mjera kako nijedno dijete ne bi bilo podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni. Hapšenje, pritvaranje ili zatvaranje djeteta shodno odredbama ove konvencije obavljat će se u skladu sa zakonom, kao krajnja mjera i na najkraće moguće vrijeme<sup>6</sup>. Konvencija propisuje obavezu da se prema svakom djetetu kojem je oduzeta sloboda postupa ljudski, s poštovanjem urođenog dostojanstva i na način koji uvažava potrebe njegovog uzrasta. Također propisuje da će svako dijete kojem je oduzeta sloboda biti odvojeno od odraslih, osim kada to nije u njegovom interesu, te će mu, osim u izuzetnim okolnostima, biti osigurano održavanje kontakata s porodicom dopisivanjem i posjetama.

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila)<sup>7</sup> postavila su standarde maloljetničkog pravosuđa na osnovu kojih su kasnije donijeti mnogi međunarodni dokumenti, među kojima Konvencija o pravima djeteta. Pekinška pravila sadrže smjernice koje obuhvataju cjelokupan postupak prema maloljetnicima, uključujući i pitanje njihovog institucionalnog smještaja. Pravila propisuju da je smještanje maloljetnika u ustanovu uvijek posljednje rješenje koje se provodi u najkraćem mogućem trajanju<sup>8</sup>. Maloljetnicima u ustanovama mora biti obezbijedena zaštita i sva potrebna pomoć – socijalna, obrazovna, vokalcijska, psihološka, medicinska i fizička, a koja im može zatrebati s obzirom na njihov spol, dob i osobnost<sup>9</sup>. Maloljetne zatvorenice, shodno ovim pravilima, zahtijevaju posebnu pažnju zbog svojih ličnih potreba i nikako ne smiju dobiti lošiju zaštitu, pomoć, liječenje i osposobljavanje u odnosu na muške prestupnike<sup>10</sup>.

Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloljetnih osoba lišenih slobode (Havanska pravila)<sup>11</sup> skup su minimalnih standarda, prava i procedura kojima se treba rukovoditi u svim slučajevima postupanja prema maloljetnicima koji su lišeni slobode u cilju otklanjanja štetnih efekata lišavanja slobode osiguranjem poštovanja ljudskih prava maloljetnika. Pravila nalažu da lišavanje slobode maloljetnika treba biti provedeno samo u ustanovama koje garantuju osmišljene aktivnosti i programe koji promovišu zdravlje, samopoštovanje i osjećaj odgovornosti maloljetnika, te zatvorenim ustanovama koje su decentralizovane u svrhu omogućavanja pristupa i kontakta s članovima porodice i integracije maloljetnika u zajednicu.

5 Usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. godine.

6 Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, član 37.

7 Usvojile su ih Ujedinjene nacije 1985. godine.

8 Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe, član 19.1.

9 *Ibid.*, član 26.2.

10 *Ibid.*, član 26.4.

11 Usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija Rezolucijom broj 45/113 od 14. decembra 1990. godine.

Pravila propisuju da se za efikasnije sprovođenje individualnih planova ohrabruje osnivanje malih, otvorenih ustanova pomoću kojih bi se izbjegli negativni efekti lišavanja slobode. Ustanove trebaju podsticati umijeća i sposobnosti maloljetnika i pomagati im u razvoju vlastitih potencijala koje imaju kao članovi društva<sup>12</sup>.

Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice)<sup>13</sup> temelje se na pretpostavci da najefikasniji način smanjivanja broja djece u sukobu sa zakonom podrazumijeva ojačavanje i poboljšanje pomoćnih sistema i sveukupnog kvaliteta života djece od ranog djetinjstva i perioda adolescencije. Smjernice pozivaju na kreiranje sveobuhvatnih planova prevencije maloljetničke delinkvencije na svim nivoima, uključujući porodicu, društvo, vršnjake, školu, medije, stručne ustanove i slično, a s ciljem pozitivnog dječijeg usmjeravanja i razvoja.

Smjernice za postupanje s djecom u sistemu krivičnog pravosuđa iz 1997. godine (Bečke smjernice)<sup>14</sup> zasnivaju se na četiri osnovna principa: nediskriminacije, rodne osjetljivosti, najboljeg interesa djeteta, prava na život, opstanak i razvoj, te poštovanja mišljenja djeteta. Bečke smjernice od država zahtijevaju prevenciju maloljetničkog prestupništva i smanjenje slučajeva smještanja djece u zatvore i u tom cilju pribjegavanju alternativnim modelima postupanja za maloljetne izvršioce krivičnih djela.

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za alternativne kaznene mjere iz 1990. godine (Tokijska pravila)<sup>15</sup> zalažu se za veće učešće društvene zajednice u postupku izvršenja krivičnih sankcija prema maloljetnicima, promovišu osjećaj odgovornosti maloljetnika prema društvu i pozivaju na preusmjeravanje od formalnog sudskog postupka. Shodno odredbama ovih pravila, pravosudni sistem dužan je obezbijediti širok raspon alternativnih mjera u cilju izbjegavanja zatvorske kazne s jedne strane i zaštite društva s druge strane.

Pravila Ujedinjenih nacija za postupanje sa ženama zatvorenicama i primjenu alternativnih mjera prema ženama prestupnicama (Bankoška pravila)<sup>16</sup> propisuju obavezu zatvorskih uprava da poduzimaju mjere s ciljem zaštite potreba maloljetnih zatvorenica u smislu osiguranja jednakog pristupa obrazovanju i stručnom osposobljavanju kao maloljetnim zatvorenicama muškog spola; pristup starosno i spolno određenim programima i uslugama, kao što su savjetovanja u slučajevima seksualnog zlostavljanja i nasilja; edukaciju o zdravstvenoj zaštiti žena, te redovan pristup ginekološkim pregledima na sličan način kao za punoljetne zatvorenice<sup>17</sup>.

Evropska zatvorska pravila<sup>18</sup> određuju da se osobe mlađe od 18 godina ne smještaju u zatvore za odrasle, već u ustanove koje su posebno namijenjene za tu svrhu<sup>19</sup>. Izuzetno, ukoliko je maloljetnik smješten u zatvor za odrasle, zatvorska uprava dužna je osigurati da, pored službi koje su dostupne svim zatvorenicama, maloljetnim zatvorenicama omogući pristup socijalnoj, psihološkoj i obrazovnoj službi, religioznim i rekreativnim programima i odgovarajućim programima koji su dostupni maloljetnicima u zajednici<sup>20</sup>.

12 Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloljetnih osoba lišenih slobode, Osnovni principi.

13 Usvojila ih je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1990. godine.

14 Usvojilo ih je Ekonomsko i socijalno vijeće Ujedinjenih nacija Rezolucijom 1997/30 od 21. jula 1997. godine.

15 Usvojila ih je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 14. 12. 1990. godine.

16 Usvojila ih je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 22. jula 2010. godine.

17 Pravila Ujedinjenih nacija za postupanje sa ženama zatvorenicama i primjenu alternativnih mjera prema ženama prestupnicama, tzv. „Bankoška pravila”, čl. 37., 38. i 39.

18 Preporuka broj Rec (2006) 2 u vezi s Evropskim zatvorskim pravilima, usvojena na sjednici Komiteta ministara održanoj 11. januara 2006. godine.

19 Evropska zatvorska pravila, član 11.1.

20 *Ibid.*, član 35.1.

U izradi „Analize stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom” korištene su i sljedeće preporuke Vijeća Evrope: Preporuka o osoblju zaduženom za provedbu sankcija ili mjera<sup>21</sup>, Preporuka o novim načinima postupanja s maloljetničkom delinkvencijom i ulogom maloljetničkog pravosuđa<sup>22</sup> i Preporuka o Evropskim pravilima za maloljetne počiniocce krivičnih djela koji izdržavaju sankcije ili mjere<sup>23</sup>.

---

21 Preporuka Vijeća Evrope broj Rec (97) 12.

22 Preporuka Vijeća Evrope broj Rec (2003) 20.

23 Preporuka Vijeća Evrope broj Rec (2008) 11.

## B. Domaće zakonodavstvo

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku najprije je usvojen u Republici Srpskoj tokom 2010. godine<sup>24</sup>, a počeo se primjenjivati početkom 2011. godine, potom u Brčko Distriktu gdje je usvojen u novembru 2011. godine<sup>25</sup>, a počeo se primjenjivati krajem 2012. godine, te naposljetku u Federaciji Bosne i Hercegovine, usvojen 2014. godine<sup>26</sup>, a čija je primjena otpočela 2015. godine.

Iako različito vrijeme usvajanja i početka primjene ovih zakona za posljedicu ima neujednačen položaj maloljetnika u sukobu sa zakonom na teritoriji Bosne i Hercegovine, njihovim donošenjem pokazana je spremnost zakonodavnih tijela da savremenim pristupom reaguju na maloljetnike u sukobu sa zakonom, te u svoje zakonodavstvo ugrade standarde i preporuke određene međunarodnim dokumentima.

Pored navedenih zakona iz oblasti postupanja prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom kao primarnog izvora, u krivičnim postupcima prema maloljetnicima primjenjuju se i drugi opći principi i instituti krivičnog prava (materijalnog, procesnog i izvršnog), ukoliko nisu u suprotnosti sa zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Pa tako normativnu osnovu uređenja krivičnopravnog statusa maloljetnika u Federaciji Bosne i Hercegovine čine i Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine<sup>27</sup>, Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine<sup>28</sup>, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Federacije Bosne i Hercegovine<sup>29</sup>, Uredba o primjeni odgojnih preporuka prema maloljetnicima<sup>30</sup>, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora<sup>31</sup> i Pravilnik o primjeni odgojnih mjera posebnih obaveza prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela<sup>32</sup>.

U Republici Srpskoj u postupku prema maloljetnicima primjenjuju se i Krivični zakon Republike Srpske<sup>33</sup>, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske<sup>34</sup>, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske<sup>35</sup>, Pravilnik o primjeni vaspitnih mjera posebnih obaveza prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela<sup>36</sup>, Pravilnik o primjeni vaspitnih preporuka prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela<sup>37</sup>, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih vaspitnih mjera i izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora<sup>38</sup>, Pravilnik o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mladih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog

- 24 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 13/10).
- 25 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine”, broj 44/11).
- 26 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 7/14).
- 27 „Službene novine Federacije BiH”, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.
- 28 „Službene novine Federacije BiH”, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14.
- 29 „Službene novine Federacije BiH”, br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11.
- 30 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 11/15.
- 31 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 10/15.
- 32 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 10/15.
- 33 „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 49/03, 108/04, 70/06 i 73/10.
- 34 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 53/12.
- 35 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 12/10.
- 36 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 101/10.
- 37 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 101/10, 52/15.
- 38 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 101/10.



zatvora<sup>39</sup>, Pravilnik o kaznenoj evidenciji<sup>40</sup>, Uputstvo o načinu vođenja evidencije o izrečenim vaspitnim mjerama<sup>41</sup>, Uredba o primjeni vaspitnih preporuka prema maljetnicima<sup>42</sup> i Program edukacije o sticanju posebnih znanja i kontinuiranom stručnom osposobljavanju i usavršavanju lica koja rade na poslovima prestupništva mladih i krivično-pravne zaštite djece i maloljetnika<sup>43</sup>.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine primjenjuju se Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine<sup>44</sup>, Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine<sup>45</sup> i Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.<sup>46</sup>

---

39 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 52/15.

40 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 6/15.

41 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 66/12.

42 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 10/10.

43 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 101/10.

44 „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH”, broj 33/13 (službeni prečišćeni tekst).

45 „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH”, broj 33/13 (službeni prečišćeni tekst).

46 „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH”, br. 8/00, 1/01, 138/07. (Maloljetnici iz Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine sankcije institucionalnog karaktera izvršavaju u ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj).

# IV ANALIZA STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM

---

## A. USTANOVE ZA IZVRŠENJE KAZNE MALOLJETNIČKOG ZATVORA

### Uvodne napomene

Kazna maloljetničkog zatvora izriče se starijim maloljetnicima za učinjeno krivično djelo s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina, a kada zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru<sup>47</sup>.

Zakonskim određenjem u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu propisano je da kazna maloljetničkog zatvora ne može biti duža od pet godina<sup>48</sup>, dok je Zakonom Federacije Bosne i Hercegovine propisano da kazna maloljetničkog zatvora koja se izriče maloljetnom učioniocu krivičnog djela ne može biti duža od deset godina<sup>49</sup>.

Osim opće svrhe krivičnih sankcija prema maloljetnicima koja je zakonom definisana kao pružanje zaštite, brige, pomoći i nadzora, kao i osiguranje općeg i stručnog osposobljavanja u cilju uticanja na razvoj i jačanje lične odgovornosti, osiguranja odgoja i pravilnog razvoja maloljetnika kako bi se osiguralo ponovno njegovo uključivanje u društvenu zajednicu, dodatna svrha maloljetničkog zatvora je i „vršenje pojačanog uticaja na maloljetnog učionioca krivičnog djela da ubuduće ne čini krivična djela, kao i na druge maloljetnike da ne čine krivična djela”<sup>50</sup>.

Zakon propisuje da se kazna maloljetničkog zatvora izvršava u posebnom kazneno-popravnim zavodu za maloljetnike koji ne može imati dodira s kazneno-popravnim zavodom u kojem kaznu zatvora izdržavaju odrasle osobe, a kazna maloljetničkog zatvora izrečena osobama ženskog spola izvršava se u posebnom kazneno-popravnim zavodu za maloljetnice ili odvojenom odjeljenju kazneno-popravnog zavoda za maloljetnike.

---

47 Član 50. i 51. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske i član 50. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

48 Osim za krivično djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za sticaj najmanje dva krivična djela za koja je propisana kazna zatvora teža od 10 godina, u kojim slučajevima kazna maloljetničkog zatvora može trajati do 10 godina.

49 Član 51. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

50 Član 31. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 31. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i član 31. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

---

## 1. Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo

**Opšti podaci o ustanovi:** Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo jedina je ustanova za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora osoba muškog spola u Republici Srpskoj. S radom je započeo u septembru 2008. godine pod rukovodstvom uprave Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo (u daljnjem tekstu: uprave), ali u potpuno fizički odvojenom objektu osposobljenom za tu namjenu.

**Kadrovska struktura:** Dva vaspitača i rukovodilac Maloljetničkog zatvora Istočno Sarajevo angažovani su isključivo u radu s maloljetnicima, dok su specijalni pedagog, psiholog i socijalni radnik maloljetnicima na raspolaganju svaki radni dan od 07:00 do 15:00 sati, uz napomenu da su istovremeno angažovani i u Odjeljenju za žene Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo.

**Kapacitet ustanove i struktura maloljetnika:** Predviđeni kapacitet je 20 osuđenika, a prema tvrdnjama uprave, Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo bi u sadašnjim uslovima mogao primiti i veći broj maloljetnika. S tim u vezi Ombudsmani Bosne i Hercegovine cijene, na osnovu pregleda ustanove i uvjeta u kojima trenutno maloljetnici izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora, da objekat zadovoljava uslove odgovarajućeg smještaja za desetak maloljetnih lica, a smještaj većeg broja maloljetnika u ovoj ustanovi doveo bi u pitanje efikasnost njihovog tretmana. Za vrijeme posjete kaznu zatvora izdržavala su dva maloljetnika – dvadesetdvostraničan osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od pet godina, za krivično djelo ubistvo, i dvadesetogodišnjak osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od dvije i pol godine za silovanje.

**Prostorni resursi:** Maloljetnici koji izdržavaju kaznu u ovom zatvoru imaju na raspolaganju učionicu s računarima u prizemlju objekta, te višekrevetne spavaonice, sobu za rekreaciju i dnevni boravak na spratu. Objekat nema opremljenu kuhinju, pa maloljetnici u tačno utvrđenom terminu imaju obezbijedene obroke u restoranu Kazneno-popravnog zavoda. Maloljetnici u razgovoru navode da nisu zadovoljni kvalitetom ishrane i ne učestvuju u kreiranju jelovnika koji je godinama isti i ne razlikuje se od jelovnika za punoljetna lica.

Dnevni boravak je prostran i adekvatno opremljen, ali maloljetnici tokom zime u njemu ne borave jer se ne grije, pa najveći dio dana provode u informatičkoj sali i spavaonicama, a koji problem ističu i maloljetnici i uprava.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine pozivaju upravu Maloljetničkog zatvora Istočno Sarajevo da u svim prostorijama obezbijedi adekvatan način grijanja.

**Tretman maloljetnika:** Prema navodima uprave Zatvora, svaki maloljetnik je prilikom prijema upoznat sa svojim pravima i obavezama, te odredbama Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora<sup>51</sup>. Maloljetnici u razgovoru potvrđuju takve navode, ali i naglašavaju da prostorije za prijem i opservaciju nema, već se odmah smještaju u kolektiv.

Prijedlog individualnog plana tretmana sačinjava stručni tim koji potom usvaja direktor Zatvora. U razgovoru sa zaposlenima koji su direktno uključeni u kreiranje individualnih planova istaknuto je da njihov sadržaj prati principe iz Smjernica za sačinjavanje programa postupanja i individualnih planova

---

51 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 52/15.

za postupanje sa ranjivim kategorijama zatvorenika u zatvorima u Bosni i Hercegovini<sup>52</sup>. Individualni planovi tretmana obuhvataju: ciljeve tretmana, sredstva za njihovu realizaciju, prioritetni plan, radnu terapiju, održavanje kontakata s porodicom itd.

Uvidom u dosje maloljetnika vidljivo je da on sadrži sve propisane obrasce, ali individualni plan tretmana ne čini njegov sastavni dio jer ne predstavlja obaveznu dokumentaciju koja se čuva u dosjeu maloljetnika. Na osnovu razgovora s upravom i maloljetnicima, uvjerali smo se da maloljetnici nemaju kopiju vlastitog individualnog plana.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine smatraju da bi obavezno uvrštavanje individualnog plana tretmana, koji se sačinjava u skladu sa čl. 128. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske<sup>53</sup>, u dosje maloljetnika i svakodnevna njegova dostupnost maloljetnicima i zaposlenicima doprinijelo njegovoj efikasnijoj realizaciji.

Osoblje Zatvora nastoji, kada god je to moguće i u što većoj mjeri, uključiti roditelje u kreiranje i realizaciju individualnih planova, iako su odnosi između djece i roditelja često poremećeni pa se na punu podršku porodice, nažalost, ne može računati. Ombudsmeni svakako podržavaju napore osoblja Zatvora da u što većoj mjeri uključe roditelje u rad s maloljetnicima i ovakvu praksu smatraju izuzetno pozitivnom.

Kada je riječ o organizovanju i provođenju tretmana maloljetnika, otežavajuća okolnost za organizovanje grupnih aktivnosti i angažovanje instruktora za određene radne aktivnosti, kao i prilikom organizovanja programa asertivnih treninga i programa nenasilne komunikacije, jeste mali broj osuđenih lica koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora.

Vaspitači navode da u radu s maloljetnicima primjenjuju specijalne programe kontrole bijesa koji se provode individualnim razgovorima, pri tome ističući da nemaju standardizovana pravila rada.

Ombudsmeni dalje konstatuju da preporuke upućene upravi Zatvora u Specijalnom izvještaju „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine, a koje se odnose na iznalaženje mogućnosti za radno angažovanje i stručno osposobljavanje maloljetnika<sup>54</sup>, nisu ispoštovane. Naime, u neposrednom razgovoru s maloljetnicima potvrđena su zapažanja iz ranijih monitoringa da se njihove dnevne aktivnosti svode na gledanje televizije, rad na računaru, uz psihoterapijske razgovore i povremenu rekreaciju u teretani.

52 Smjernice za sačinjavanje programa postupanja i individualnih planova za postupanje s ranjivim kategorijama zatvorenika u zatvorima u Bosni i Hercegovini publikovalo je Vijeće Evrope u okviru Projekta „Usklađivanje kaznene politike i prakse u Bosni i Hercegovini sa evropskim standardima”. Smjernice podržavaju izradu individualnih programa tretmana za svakog maloljetnika u skladu s njegovim specifičnostima, potrebama i procijenjenim rizikom i fokus stavljaju na multidisciplinarni pristup u radu s maloljetnicima koji podrazumijeva koordinisan rad osoblja koje učestvuje u tretmanu (psiholozi, pedagozi, socijalni radnici, vaspitači, osoblje službe obezbjeđenja, osoblje privredno-instruktorske službe, te zdravstvene i opšte službe). Smjernice propagiraju stav da maloljetnici u zatvoru trebaju biti ono što jesu - mladi ljudi koje treba posmatrati prvo kao maloljetnike, a tek potom kao počinioce krivičnih djela.

53 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 13/10).

54 Specijalni izvještaj Ombudsmana Bosne i Hercegovine pod nazivom „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ukazuju upravi Zavoda na potrebu osmišljavanja radnog i okupacionog angažmana maloljetnika na taj način da promoviše njihov razvoj, formira radne navike i očuva radnu sposobnost. Rad maloljetnicima mora biti osiguran u cilju stručnog osposobljavanja, obrazovanja, rehabilitacije i što lakšeg zapošljavanja po izvršenoj zatvorskoj kazni<sup>55</sup>.

Klasifikacija maloljetnika propisana je Pravilnikom o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora. Maloljetnici se klasifikuju u klasifikaciono-stimulativne grupe na osnovu praćenja ponašanja i vladanja u kolektivu, zalaganja i rezultata u radnom i obrazovnom programu, učešća u kulturno-obrazovnim, sportskim i drugim aktivnostima u odjeljenju, te postignutog stepena prevaspitanja<sup>56</sup>. Nakon stručne obrade u prijemnom odjeljenju, maloljetnici se raspoređuju u polaznu P grupu, a nakon tri mjeseca provedena u P grupi, maloljetnici se reklasifikuju u jednu od klasifikaciono-stimulativnih grupa: A, B, C i D<sup>57</sup>.

Obaveza obilaska maloljetnika koju imaju sudovi i centri za socijalni rad, prema navodima uprave, ispunjava se sporadično što svakako smatramo zabrinjavajućom praksom, posebno znajući da se radi o obavezi koja je propisana Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u Republici Srpskoj<sup>58</sup>.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** Iako su prema navodima uprave oba maloljetnika koja trenutno izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora završila srednju školu, u razgovoru s maloljetnicima takva je tvrdnja osporena, uz obrazloženje da jednom od njih nije omogućeno upisivanje trećeg razreda srednje škole. S tim u vezi ističemo da je i dalje prisutna formalna prepreka u Zakonu o obrazovanju odraslih Republike Srpske<sup>59</sup> koja za posljedicu ima da se maloljetnici sa završenom osnovnom školom uzrasta 15, 16 ili 17 godina ne mogu uključiti u obrazovni proces, što svakako predstavlja problem u procesu resocijalizacije<sup>60</sup>.

**Pogodnosti i sankcije:** U razgovoru s osobljem Zatvora istaknuto je da se u tretmanu maloljetnika primjenjuju modeli nagrađivanja i modeli kažnjavanja u skladu s odredbama Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora, a koji propisuje pogodnosti unutar ustanove (korištenje vlastitog elektronskog uređaja za reprodukciju zvuka, uređenje životnog prostora ličnim stvarima, dodjeljivanje nagrade u novcu ili stvarima, prijem posjete bez nadzora u prostorijama za posjete u odjeljenju, češće primanje posjeta i paketa, prošireno pravo na prijem posjeta i boravak s bračnim ili vanbračnim drugom u namjenskoj prostoriji<sup>61</sup>) i pogodnosti van kruga ustanove: slobodan izlazak u grad s porodicom, slobodan samostalan izlazak u grad, posjeta sportskim, kulturnim i drugim prikladnim događajima izvan odjeljenja, posjeta

55 „Smjernice za sačinjavanje programa postupanja i individualnih planova za postupanje s ranjivim kategorijama zatvorenika u zatvorima u Bosni i Hercegovini”, str. 23.

56 Član 51. stav 1. Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora.

57 U A grupu raspoređuju se maloljetnici koji se naročito ističu po vladanju i ponašanju, a koji su proveli u odjeljenju najmanje šest mjeseci, odnosno dva klasifikaciona perioda. U B grupu raspoređuju se maloljetnici koji se pozitivno ističu po svim elementima praćenja. U C grupu raspoređuju se maloljetnici koji postižu zadovoljavajuće rezultate i kod kojih se tretman sprovodi bez naročitih poteškoća. U D grupu raspoređuju se maloljetnici kod kojih se tretman otežano sprovodi i koji ne zadovoljavaju utvrđene kriterije.

58 Član 120. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske.

59 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 59/09.

60 Član. 5 stav. 1 tačka a) Zakona o obrazovanju odraslih Republike Srpske koji glasi: „Odrasli su lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja su završila osnovno obrazovanje u redovnom školovanju i druga lica koja se obrazuju, a da pritom nemaju status učenika ili studenta”.

61 Član 99. Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora.

porodici, srođnicima i drugim bliskim licima za vrijeme vikenda i praznika i dodatna odsustva iz odjeljenja do 15 dana<sup>62</sup>.

Osoblje Zatvora ističe da se teško odlučuje za odobravanje vanzatrovskih pogodnosti zbog bojazni da će one biti zloupotrijebljene (da će maloljetnik pobjeći, da se neće vratiti na vrijeme ili će negativno uticati na okolinu u kojoj bude boravio). Ombudsmeni Bosne i Hercegovine također primjećuju da rukovodioci najčešće odobravaju samo dvije ili tri propisane pogodnosti, iako Pravilnik o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora nudi širok izbor pogodnosti unutar ustanove i van kruga ustanove (do sada je odobren samo slobodan izlazak u grad s porodicom i izlazak u grad u pratnji).

Ombudsmeni smatraju da se korištenjem pogodnosti unutar i van Zatvora maloljetnici postepeno uključuju u zajednicu i na taj način stiču osjećaj odgovornosti za vlastito ponašanje. Uskraćivanje ili neodobravanje pogodnosti, posebno kada je riječ o pogodnostima van kruga Ustanove, kod maloljetnika koji trenutno izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora izazvalo je osjećaj frustracije i dovelo do konflikata i negativnog odnosa prema vaspitačima. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su mišljenja da ovakav način politike odobravanja pogodnosti štetno djeluje na rezultate tretmana maloljetnika, te upravi preporučuju da iznađe način za češće odobravanje pogodnosti van Ustanove, posebno imajući u vidu da su svi resursi Maloljetničkog zatvora usmjereni na samo dva maloljetnika.

Kazne koje se izriču u slučajevima nedoličnog ponašanja su opomena i ukidanje pogodnosti, međutim, iz razgovora obavljenog s maloljetnicima saznajemo da se u cilju sankcionisanja nedozvoljenog ponašanja maloljetnici podvrgavaju i drugim ograničenjima kao što je oduzimanje televizora iz spavaonice i uskraćivanje sportskih aktivnosti, a koju praksu apsolutno ne podržavamo. Maloljetnici također navode da vaspitači nisu zainteresovani za njihovo stanje, ističući da većinu vremena provode u svojim kancelarijama koje se nalaze u prizemlju objekta.

U razgovoru s maloljetnicima stiče se generalni dojam nedostatka međusobnog povjerenja između vaspitača i maloljetnika, što nažalost ne vodi postizanju rezultata u tretmanu.

Kada je riječ o mogućnosti uslovnog otpusta, uprava ističe da je od formiranja Ustanove odobren samo jedan uslovni otpust.

**Kontakt s vanjskim svijetom:** Uprava Zatvora ističe da maloljetnici imaju mogućnost primanja posjeta i to četiri posjete mjesečno po dva sata. Pogodnost unutar ustanove omogućava veći broj i produženje posjeta bližih srođnika, a vanredne pogodnosti omogućavaju i posjete ostalih srođnika. Maloljetnicima je omogućen telefonski kontakt s članovima porodice putem govornice, a za koje pozive maloljetnici ističu da su skupi. Internet im je dostupan uz superviziju vaspitača.

**Zdravstvena zaštita:** Prema navodima uprave, u roku od 24 sata od prijema maloljetnika obavlja se ljekarski pregled, a jednom godišnje vrši se sistematski pregled u obližnjoj bolnici ili domu zdravlja.

62 Član 100. Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora.

U razgovoru s maloljetnicima takvi navodi osoblja su opovrgnuti informacijom da je posljedni sistematski pregled obavljen 2013. godine, zbog čega je od uprave zatraženo naknadno pojašnjenje u vezi sa sistematskim pregledima obavljenim u 2014. i 2015. godini. Međutim, iz izvještaja o zdravstvenom stanju koji su Ombudsmanima dostavljeni nije moguće utvrditi da li su sistematski pregledi zaista i obavljeni jer se radi o izvještajima za jednog maloljetnika u kojima su pobrojani njegovi zdravstveni problemi i povodom tih problema doktori različitih specijalizacija izvršili su preglede.

Osoblje Zatvora prilikom redovnog dvomjesečnog izvještavanja, sudiji, tužitelju i centru za socijalni rad dostavlja i izvještaj o vladanju i psihičkom stanju maloljetnika.

Žalbene procedure: U razgovoru s maloljetnicima utvrđeno je da su oni upoznati s mogućnošću upućivanja žalbi na uslove smještaja i tretmana. Posebne evidencije o broju i vrsti pritužbi koje su podnijeli maloljetnici u okviru Maloljetničkog zatvora nema, ali takve se evidencije vode na nivou Kazneno-popravnog zavoda. Prema podacima kojima raspolaže uprava, u 2015. godini je zaprimljen jedan prigovor maloljetnika upućen sudiji. Prema navodima uprave, maloljetnik je izjavio prigovor zbog činjenice što je uprava Zatvora, u postupku odlučivanja o uslovnom otpustu, negativno ocijenila ponašanje i napredak maloljetnika. Maloljetnik je to saznao prilikom dostavljanja sudske odluke o odbijanju zahtjeva za uslovni otpust, s obzirom da je u obrazloženju odluke jasno navedeno da je negativno mišljenje zatvora/stručnog osoblja o opravdanosti uslovnog otpusta.

### **Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine:**

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske i Kazneno-popravnog zavodu Istočno Sarajevo da:

1. poduzmu napore i iznađu mogućnosti za organizovanje radnog i okupacionog angažmana maloljetnika u cilju njihovog stručnog osposobljavanja, obrazovanja i rehabilitacije. U tu svrhu ukazujemo na mogućnost upotrebe hale koja se nalazi u neposrednoj blizini zgrade Zatvora i po mišljenju Ombudsmana pogodna je za organizovanje radno-okupacione terapije i sportskih aktivnosti. Ombudsmani smatraju da je krajnje vrijeme za stvaranje pretpostavki u pravcu okupacione terapije maloljetnika u ovoj ustanovi.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

2. zajedničkim naporima osiguraju dodatno osposobljavanje stručnog kadra u cilju ostvarivanja što kvalitetnijeg tretmana maloljetnika, te jačanja njihove sposobnosti motivisanja maloljetnika i sposobnosti da se nose s izazovima rada i čuvanja dobrobiti maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

---

## 2. Odjeljenje maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnog zavodu Zenica

**Opšti podaci o ustanovi:** U Federaciji Bosne i Hercegovine kazna maloljetničkog zatvora izvršava se u Odjeljenju maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnog zavodu zatvorenog tipa Zenica, a koje je kao posebno odjeljenje Zavoda formirano po završetku ratnih djelovanja u Bosni i Hercegovini. Odjeljenje maloljetničkog zatvora namijenjeno je samo za osobe muškog spola, dok posebnog odjeljenja za smještaj maloljetnica kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u Federaciji Bosne i Hercegovine nema.

**Kadrovska struktura:** U radu s maloljetnicima angažovan je jedan vaspitač, stručni saradnik za kulturno-prosvjetni rad i po potrebi socijalni radnik i psiholog. Osoblje Odjeljenja maloljetničkog zatvora ukazuje na poteškoće i probleme s kojima se susreće u radu, a koji se prvenstveno odnose na nedostatak osoblja s obzirom da vaspitač istovremeno radi s maloljetnicima i grupom od pedeset punoljetnih zatvorenika. Maloljetnici u razgovoru navode da ih „*vaspitač posjećuje dva puta sedmično po deset minuta*”, a sa psihologom i drugim stručnim osobama vrlo rijetko razgovaraju.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine upravi Kazneno-popravnog zavoda ukazuju na potrebu osiguranja redovne prisutnosti specijalizovanih vaspitača, psihologa i socijalnih radnika u cilju uspostavljanja pozitivnih odnosa u radu s maloljetnicima koje uveliko ovisi o postojanju odgovarajućeg broja osoblja.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** Smještajni kapacitet Odjeljenja maloljetničkog zatvora je 27 osoba, a kaznu zatvora je u vrijeme posjete izdržavalo osam maloljetnika (od kojih samo jedna mlađa od osamnaest godina), za krivična djela: ubistvo, pokušaj ubistva, silovanje, razbojništvo i druga krivična djela s obilježjem nasilja. Dužina izrečenih kazni je, prema navodima uprave, od jedne godine do devet godina, s tim da se kazna najčešće izriče u trajanju od jedne godine.

**Prostorni resursi:** Krajem 2013. godine odrasli zatvorenici izmješteni su iz objekta u kojem su smješteni maloljetnici (tzv. Petog paviljona), a u dvorištu je istovremeno postavljena limena ograda radi fizičkog i vizuelnog odvajanja kruga namijenjenog za boravak maloljetnika, na koji način su osuđene osobe koje izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora sada potpuno fizički odvojene od ostalih osuđenika, te Ombudsmani konstatuju da je ispoštovana Preporuka Ombudsmana Bosne i Hercegovine iz Specijalnog izvještaja „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine<sup>63</sup>.

Maloljetnici tokom razgovora ističu da postavljenu limenu pregradu doživljavaju klaustrofobično zbog ograničenog prostora u dvorištu koji im je na raspolaganju, iako iz njihovih odgovora također jasno proizilazi da im nedostaje kontakt sa starijim osuđenicima.

---

63 Upravi Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica preporučeno je da, u skladu s raspoloživim prostornim kapacitetima i finansijskim sredstvima, izvrši prostornu reorganizaciju, odnosno osigura zavodske prostorije i dijelove zavodskog dvorišta, s namjenom da ih isključivo koriste maloljetnici u Zatvoru, s ciljem potpunog fizičkog razdvajanja maloljetnih od punoljetnih osoba u Zavodu. Također, potrebno je izvršiti premještanje punoljetnih zatvorenika iz Petog paviljona, s ciljem oslobađanja postojećeg kapaciteta za potrebe Odjeljenja maloljetničkog zatvora. Ovu mjeru potrebno je provesti, posebice uzimajući u obzir međunarodne standarde i domaće zakonodavstvo, koji definišu obavezu razdvajanja maloljetnih od punoljetnih osuđenika u kazneno-popravnim zavodima, a s ciljem postizanja učinkovitijih rezultata preodgoja i resocijalizacije maloljetnika za vrijeme izdržavanja kazne maloljetničkog zatvora, te sprečavanja eventualnih negativnih posljedica međusobnih kontakata i komunikacije punoljetnih i maloljetnih osuđenika u Zavodu”.



Ombudsmeni Bosne i Hercegovine pozdravljaju napore koje je uprava Kazneno-popravnog zavoda Zenica poduzela u dijelu preporuka iz ranijih izvještaja koje se odnose na prostornu reorganizaciju i premještanje punoljetnih osuđenika u prostor koji je osim fizičkog i vizuelno odvojen od maloljetnika.

Maloljetnici borave u jednokrevetnim sobama koje su prostorno male, ali sadrže sve *što im je* potrebno, a *što su maloljetnici u razgovoru* potvrdili.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine podstiču praksu smještanja maloljetnika u jednokrevetne sobe i smatraju da bi i druge ustanove u fazi izgradnje ili rekonstrukcije trebale predvidjeti ovakav način smještanja.

**Tretman maloljetnika:** Po dolasku u Zatvor maloljetnici se smještaju u Prijemno odjeljenje u kojem se zadržavaju najduže 48 sati. Tokom boravka u ovom odjeljenju, uz obavljanje osnovnih ljekarskih pregleda, maloljetnik se upoznaje s pravilima kućnog reda i pravima i obavezama koje se od njega očekuju.

U izradi individualnih planova tretmana, prema navodima uprave, učestvuje multidisciplinarni tim sastavljen od osoblja koje direktno učestvuje u njegovoj realizaciji (svaki član tima definiše planirane zadatke u radu s maloljetnikom). Sami maloljetnici nisu uključeni u izradu individualnih planova i programa tretmana, kao ni njihove porodice.

O konkretnom sadržaju individualnih planova Ombudsmeni nisu upoznati jer im oni prilikom posjete nisu predočeni, ali svakako ohrabruju osoblje Zavoda da uloži veće napore u kreiranje i realizaciju individualnih planova postupanja prilagođenih osobinama i potrebama svakog maloljetnika pojedinačno, te uključivanje roditelja i zakonskih staratelja u proces izvršenja kazne kada god je to moguće. Ombudsmeni ističu da roditelje treba ohrabriti u prihvatanju odgovornosti u pogledu prestupničkog ponašanja maloljetnika, te od njih tražiti da prisustvuju savjetovanju za roditelje i pruže pomoć stručnom osoblju prilikom izvršenja sankcija.

Osoblje Zavoda ukazuje da je u tretmanu maloljetnika evidentan nedostatak osoblja, ali i adekvatnih prostorija za održavanje sekcija koje bi na maloljetnike imale stimulirajući i edukativan uticaj.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ističu da nedostatak resursa ne može biti opravdanje za neadekvatan tretman maloljetnika.

Maloljetnici na otvorenom provode tri sata dnevno ili duže, iako vanjski prostor ne zadovoljava njihove potrebe. Na raspolaganju im je informatička sala (bez mogućnosti pristupa internetu) i teretana koju koriste u periodu od 10:00 do 13:00 sati. U razgovoru izražavaju želju da se radno angažovanim maloljetnicima omogući korištenje teretane u više termina. Izleti, posjete sportskim, kulturnim i zabavnim manifestacijama se ne organizuju, a maloljetnici navode da nisu zadovoljni ni hranom i ne sudjeluju u sastavljanju jelovnika.

Ono što svakako ocjenjujemo pozitivnim i ističemo jeste da su skoro svi maloljetnici u Zatvoru radno angažovani. Iako prilikom takvog angažmana ostvaruju kontakt s punoljetnim osuđenima, mišljenja smo da se radi i o dozvoljenoj iznimci od zahtjeva za odvojeni smještaj.

Maloljetnici tokom razgovora ne iznose pritužbe na to da ih osoblje muči ili fizički i verbalno zlostavlja, a u razgovoru također potvrđuju da samice više nema, izdvajanje u drugo krilo zgrade se ne sprovodi, iako im se takvim postupanjem prijati.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** Maloljetnici u razgovoru ističu da im nije omogućeno srednjoškolsko obrazovanje zbog nedostatka novčanih sredstava za tu namjenu, a što potvrđuje i uprava navodeći da novi upisi u školskoj 2015/2016. godini nisu realizovani.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine smatraju da su Federalno ministarstvo pravde i uprava Kazneno-popravnog zavoda dužni poduzeti sve mjere u cilju osiguranja daljnjeg obrazovanja maloljetnika i njihovog stručnog osposobljavanja kao prioritetne aktivnosti u tretmanskome procesu.

**Pogodnosti i sankcije:** Maloljetnici ostvaruju pogodnosti u zavisnosti od grupe u kojoj su klasifikovani: A, B i C grupa (početna je grupa B)<sup>64</sup>, a koja klasifikacija zavisi od vladanja, postignutih radnih rezultata i uspjeha u sprovođenju tretmana. Trenutno niti jedan maloljetnik ne koristi vanzavodske pogodnosti i to zbog vođenja drugih krivičnih postupaka protiv njih ili neispunjavanja formalnih uslova (omjer izdržane kazne, negativni policijski izvještaji). Prema navodima tretmanskog osoblja, maloljetnici se nagrađuju i drugim modelima na prijedlog vaspitača (npr. prošireno pravo na prijem posjeta).

Disciplinski postupak provodi se u skladu s Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora<sup>65</sup> koji propisuje prava i obaveze maloljetnika u vezi s disciplinskim prekršajima i disciplinskim mjerama, pokretanjem disciplinskog postupka i organima koji vode taj postupak, žalbenom postupku, izvršenju, odgađanju izvršenja i zastarjelosti disciplinskih mjera i druga pitanja u vezi s disciplinskom odgovornošću maloljetnika i vođenjem disciplinskog postupka.

**Komunikacija s vanjskim svijetom:** Maloljetnicima je omogućeno održavanje kontakta s porodicom putem telefona (od 08:00 do 22:00 sata) po principu uređenom na način da svaki maloljetnik ima pravo na sedam brojeva telefona koje može zvati. Iako brojeve u pravilu mogu mijenjati svaka tri mjeseca, iz uprave ukazuju da se maloljetnicima po njihovom zahtjevu odobravaju i češće izmjene telefonskih brojeva i dodaju da maloljetnici nemaju prigovore na cijenu poziva, a što je potvrđeno i u razgovoru s maloljetnicima koji navode da mogu telefonirati neograničeno. Maloljetnici ne ističu ni druge primjedbe u pogledu komunikacije s vanjskim svijetom koju, pored telefona, ostvaruju putem redovnih i vanrednih posjeta i pisama.

Prema navodima uprave, sudije i tužioci ne ispunjavaju svoju zakonsku obavezu obilaska maloljetnika, s izuzetkom sudije za maloljetnike iz Zenice.

64 Broj posjeta ovisi o klasifikacionoj grupi. U A grupi dozvoljena je redovna posjeta dva puta mjesečno, vanredna dva puta mjesečno, dva puta mjesečno restoranska posjeta i dva puta mjesečno slobodna posjeta (bračne posjete). Maloljetnicima klasifikovanim u B grupu omogućena je jedna redovna posjeta mjesečno, jedna vanredna posjeta, jedna restoranska i jedna slobodna posjeta mjesečno. Maloljetnicima koji su klasifikovani u A i B grupe dozvoljena je još jedna mjesečna restoranska obaveza. C grupa predviđa jednu redovnu i jednu slobodnu posjetu u mjesec dana. Federalno ministarstvo pravde trenutno radi na izradi Pravilnika o režimu boravka u Federaciji Bosne i Hercegovine kojim će se detaljno urediti pitanje klasifikacije maloljetnika. Do donošenja novog podzakonskog propisa, na snazi je Pravilnik o kućnom redu Kazneno-popravnog zavoda Zenica koji je donesen uz suglasnost Federalnog ministarstva pravde.

65 „Službene novine Federacije BiH”, broj 10/15.

**Zdravstvena zaštita:** U roku od 24 sata od prijema maloljetnika vrši se medicinski pregled tokom kojeg se evidentiraju njegovi eventualni zdravstveni problemi. Zdravstvena zaštita je maloljetnicima osigurana unutar Zavoda putem usluga stalno uposlenog ljekara, stomatologa i medicinskih tehničara, međutim, maloljetnici navode da pruženom zaštitom nisu zadovoljni ističući: „*Za bilo koji zdravstveni problem nam daju brufen*”. Za ovisnike o narkotičkim sredstvima Zavod ima osiguranu metadonsku terapiju koja se realizuje s Centrom za mentalno zdravlje, ali prema navodima uprave, nijedan maloljetnik koji trenutno izdržava kaznu nije ovisan o psihoaktivnim supstancama. Iz uprave navode da nisu imali registrovanih ovisnika o alkoholu.

**Žalbene procedure:** Maloljetnici u razgovoru navode da su upoznati s trostepenim sistemom upućivanja žalbi<sup>66</sup>, ali smatraju da su žalbeni mehanizmi neefikasni i nepravedni, te ističu: „*Ne isplati se*”. Pa tako tokom 2014. i 2015. godine uprava nije dobila niti jednu njihovu pismenu žalbu, a maloljetnici se žalbama nisu obraćali ni sudu ili drugoj instituciji.

## Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i Kazneno-popravnog zavodu Zenica da:

1. u cilju postizanja svrhe tretmana maloljetnika kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora osiguraju neophodna sredstva za upošljavanje dovoljnog broja osoba na poslovima tretmana.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i kontinuirano.

2. maloljetnicima osiguraju nastavak započetog srednjoškolskog obrazovanja.

Rok za realizaciju preporuke: odmah i kontinuirano.

---

66 Postupak ulaganja pritužbi uređen je Uputstvom o postupanju po pritužbama osuđenih lica koje predviđa trostepenost rješavanja pritužbi. Prvi nivo rješava službeno osoblje, u drugom nivou to čine pomoćnici direktora, dok u trećem nivou po žalbi odlučuje direktor Zavoda. Međutim, navedena procedura podnošenja pritužbi od strane osuđenih lica se najčešće ne poštuje i najveći broj osuđenika direktno se obraća direktoru Ustanove.

## B. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNO-POPRAVNI DOM

### Uvodne napomene

Sud izriče zavodsku mjeru upućivanja u odgojno-popravni dom kada je maloljetnika neophodno izdvojiti iz dosadašnje sredine i primijeniti pojačane mjere nadzora i stručne programe preodgoja. U odgojno-popravnom domu maloljetnik ostaje najkraće šest mjeseci i najduže četiri godine, a sud je u obavezi da svakih šest mjeseci razmatra da li postoji osnov za obustavu izvršenja ove mjere ili zamjene nekom drugom odgojnom mjerom.

Zavodska mjera upućivanja u odgojno-popravni dom izrečena osobi muškog spola izvršava se u odgojno-popravnom domu za te osobe, a osobe ženskog spola mjeru izvršavaju u odgojno-popravnom domu za maloljetnice ili u odvojenom ženskom odjeljenju odgojno-popravnog doma. Za izvršenje mjere nadležna je služba organa starateljstva za maloljetnike, a neposredni nadzor nad izvršenjem i kontrolu izvršenja odgojne mjere vrši sudija i tužitelj jednom godišnje<sup>67</sup>.

---

67 Član 133., 134. i 135. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 134., 135. i 136. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH, član 133., 134. i 135. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta.

---

## 1. Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka

**Opšti podaci o ustanovi:** Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka (u daljnjem tekstu: Odjeljenje) počelo je s radom 2006. godine i djeluje kao jedina ustanova ovog tipa u Republici Srpskoj.

**Kadrovska struktura:** Pored rukovodioca Odjeljenja, u radu s maloljetnicima učestvuju psiholog, socijalni radnik, dva vaspitača (magistar socijalne pedagogije i psiholog), referent za vannastavne aktivnosti i sport i referent za nastavne aktivnosti.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** Predviđeni kapacitet Odjeljenja je 16 maloljetnika i četiri maloljetnika u Prijemno-otpusnom odjeljenju. U vrijeme posjete mjeru upućivanja u vaspitno-popravnog dom izvršavalo je deset maloljetnika podijeljenih u dvije vaspitne grupe i jedan maloljetnik u Prijemno-otpusnom odjeljenju. Najčešće počinjena krivična djela zbog kojih se maloljetnici upućuju u ovu ustanovu jesu djela protiv imovine, a u manjem broju djela protiv života i tijela. Kada je riječ o dužini trajanja izrečenih mjera, po slobodnoj procjeni uprave, radi se o vremenu od 18 do 22 mjeseca.

**Prostorni uslovi:** Prostorni kapaciteti Odjeljenja nisu zadovoljavajući, a na ovaj problem su Ombudsmani ukazivali i ranije u procesu zagovaranja preporuka iz Specijalnog izvještaja „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom”. Za vrijeme posjete uočeno je da su izvršene popravke podova, postavljene nove tuš-kabine, prostorije su okrečene i zamijenjen je dio krova, ali skučenost i dotrajaao namještaj u prostorijama i dalje ne pružaju adekvatne uslove za tretman maloljetnika zbog čega Ombudsmani i dalje insistiraju na izmještanju ove ustanove iz kruga Kazнено-popravnog zavoda. Popravke su izvršene iz sredstava godišnjeg budžeta Kazнено-popravnog zavoda Banja Luka, ali uprava ističe da bi novčana sredstva Vlade Republike Srpske dodatno doprinijela poboljšanju uslova smještaja. Maloljetnici također navode da su od septembra 2015. godine prostorni uslovi unaprijeđeni, a izuzetno pozitivno ocjenjuju činjenicu da su imali priliku biti radno angažovani prilikom renoviranja (krečili su prostorije).

**Tretman maloljetnika:** U cilju osposobljavanja za povratak u porodicu i društvenu sredinu, za svakog maloljetnika sastavlja se individualni program postupanja koji se realizuje kroz sljedeće mjere i oblike prevaspitavanja: vaspitni rad, rad vaspitanika i usvajanje radnih navika, obrazovanje i stručno osposobljavanje, kulturno-sportske i prosvjetne aktivnosti, savjetovanje vaspitanika i rad u oblasti porodičnih odnosa.

S realizacijom predloženog i odobrenog tretmana i vaspitno-korektivnog rada koji se provodi kroz individualni i grupni rad, započinje se po prelasku maloljetnika iz Prijemno-otpusnog odjeljenja<sup>68</sup>. Tretman maloljetnika obavlja stručni tim uz primjenu savremenih pedagoških i psiho-socijalnih metoda i sredstava za razvijanje pozitivnih navika maloljetnika.

Iz uprave ističu da vaspitači nerijetko odlaze u sredine iz kojih djeca potiču, komuniciraju s predstavnicima centara za socijalni rad i ulažu napore kako bi se intenzivirala saradnja s roditeljima. Međutim, u kreiranje individualnih planova tretmana maloljetnici se ne uključuju, kao ni članovi njihovih porodica.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju osoblju Odjeljenja da u kreiranje i realizaciju individualnih planova postupanja uključe roditelje maloljetnika s ciljem razvijanja kvalitetnijih porodičnih odnosa i saniranja postojećih porodičnih problema.

Za maloljetnike su organizovane sekcije, na raspolaganju su im društvene igre, a u skladu s vremenskim prilikama na otvorenom borave i više od tri sata dnevno. Iz uprave ističu da maloljetnici koriste pogodnosti i proširena prava iz člana 152. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, što maloljetnici u razgovoru potvrđuju<sup>69</sup>. Iz razgovora s maloljetnicima sasvim jasno proizilazi da posjećuju pozorište i bioskop, odlaze na jednodnevne izlete i sl., a sve u vidu priznatih i proširenih pogodnosti. Ono što maloljetnici ističu kao negativno jeste činjenica da se za njihov prevoz koristi „marica”.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju upravi Vaspitno-popravnog doma da, cijeneći najbolji interes djeteta, omogući adekvatan prevoz maloljetnika za odvijanje vanzavodskih aktivnosti u svrhu izbjegavanja stigmatizacije i postizanja ciljeva resocijalizacije.

Maloljetnici u razgovoru navode da su zadovoljni odnosom vaspitača i ističu: „*Odlični su vaspitači. Šta tražimo to i dobijemo, sve se dogovorimo. Ako smo nemirni, opomenu nas ili nam ukinu pogodnosti.*” Dalje navode da povodom svih značajnih datuma imaju organizovane sportske turnire, a svakodnevno imaju mogućnost angažovanja u sekcijama i to: likovnoj, dramskoj, muzičkoj i informatičkoj. Praktična nastava tretira se kao radni angažman, a maloljetnici se angažuju i u radu u kuhinji, te koriste godišnji odmor.

Maloljetnici u zimskom periodu imaju mogućnost korištenja sportske sale u kojoj se mogu baviti različitim oblicima fizičke aktivnosti. Iz uprave su pojasnili da kod maloljetnika žele zadovoljiti potrebu za kretanjem, te razviti psihofizičke sposobnosti i pozitivan stav prema fizičkoj kulturi koja je neophodna za njihovo zdravlje.

U razgovoru s maloljetnicima jasno je uočeno da imaju apsolutno pozitivan stav prema okupacionim aktivnostima koje su im na raspolaganju, a što je ogroman pomak u odnosu na stanje koje su Ombudsmani zatekli prilikom ranijih posjeta ove ustanove za potrebu izrade izvještaja „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom”<sup>70</sup>, kada su maloljetnici isticali da im je dosadno i žele više sadržaja.

Napori i entuzijizam zaposlenih u ovoj ustanovi svakako su dokaz ostalima da se i u lošim prostornim uslovima i u krugu Kazneno-popravnog zavoda s djecom može kvalitetno raditi na njihovoj resocijalizaciji. U pristupu prevladavaju poticajni modeli koji rezultuju opuštenom i ugodnom atmosferom, poštovanjem kućnog reda i odsustvom disciplinskih prekršaja, zbog čega način rada osoblja ove ustanove može poslužiti ostalim ustanovama u Bosni i Hercegovini kao primjer dobre prakse.

69 Član 152. stav 1.: „Maloljetniku koji se dobro vlada i zalaže na radu rukovodilac ustanove vaspitno-popravnog doma može dodijeliti sljedeće pogodnosti: a) prošireno pravo na prijem posjeta, b) slobodne izlaske iz doma u grad, v) posjeta sportskim, kulturnim i drugim prikladnim događajima izvan vaspitno-popravnog doma, g) posjete porodici, srođnicima ili drugim bliskim licima za vrijeme vikenda i praznika i d) dodatna odsustva iz ustanove vaspitno-popravnog doma do 15 dana”. Član 152. stav 2.: „Prošireno pravo na prijem posjeta podrazumijeva i češće posjete lica iz člana 151. stav 1 tačka 1) ovog Zakona”. Član 152. stav 3.: „Rukovodilac ustanove u skladu sa posebnim pravilnikom može maloljetniku dodijeliti i druge pogodnosti koje povoljno utiču na izvršenje vaspitne mjere”.

70 Posjeta obavljena 9. 7. 2012. godine.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** Maloljetnici mogu završiti osnovnu i srednju školu vanredno, a zatim se osposobiti za zanat u skladu s mogućnostima koje nudi Ustanova. Obrazovanje maloljetnika se sprovodi kontinuirano putem instruktivne nastave, a polaganje se vrši u Radničkom univerzitetu Banja Luka i u Ugostiteljskoj školi koji su ovlašteni za vanredno obrazovanje odraslih. Maloljetnici s kojima je obavljen razgovor tokom posjete izjavljuju da žele ići u školu<sup>71</sup>, te pozitivnim ocjenjuju činjenicu da se nastava odvija van Ustanove<sup>72</sup>.

U osnovnoškolsko obrazovanje trenutno su uključena dva maloljetnika, a u srednjoškolsko obrazovanje tri maloljetnika. U obrazovni proces nisu uključena četiri maloljetnika zbog zakonskih prepreka.

Kako je u tekstu ranije ukazano, Zakonom o obrazovanju odraslih propisano je da polaznik obrazovanja odraslih može biti osoba starija od 15 godina koja nije završila osnovno obrazovanje, odnosno osoba starija od 18 godina koja je završila osnovno obrazovanje u redovnom školovanju i druge osobe koje se obrazuju, a da pritom nemaju status učenika ili studenta. Kao posljedica takvog zakonskog rješenja, u praksi se maloljetnici sa završenom osnovnom školom uzrasta 15, 16 ili 17 godina ne mogu uključiti u obrazovni proces, a što svakako predstavlja ogroman problem u procesu resocijalizacije.

Maloljetnici se sa svojim pravima i obavezama upoznaju prilikom prijema u Vaspitno-popravni dom, pravilnici su im dostupni u dnevnom boravku, a pravila ponašanja (kućni red) na zidovima. Poznate su im odredbe o disciplinskoj odgovornosti, a maloljetnici su jasno dali do znanja da su upoznati s vrstama kazni i to ukorom i uskraćivanjem pogodnosti. Na poseban upit, rukovodilac Ustanove pojašnjava da krizne situacije u kojima maloljetnici ispoljavaju agresivno ponašanje rješavaju konstantnim fizičkim prisustvom i razgovorima vaspitača s maloljetnikom.

Iz uprave navode da nisu u obavezi tražiti saglasnost lokalne zajednice za dodjelu pogodnosti van Ustanove, zbog čega procjenu rizika vrši osoblje angažovano u radu s maloljetnicima. Ukoliko je procjena negativna, maloljetnik posjećuje porodicu uz pratnju vaspitača ili uposlenika iz službe osiguranja.

Pogodnosti su jedan od najuticajnijih stimulativnih faktora koji direktno utiču na motivaciju maloljetnika, zbog čega navedenu praksu Vaspitno-popravnog doma cijenimo izuzetno pozitivnom.

Maloljetnici su bili izričiti i jasni i u izjavama da koriste pogodnosti, kao i da se poštuju član 154. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, odnosno da se poštuju zabrana izvršenja pojedinih disciplinskih mjera<sup>73</sup>.

**Kontakt s vanjskim svijetom:** Maloljetnici imaju mogućnost primanja posjeta članova porodice jednom sedmično, dok im je telefonski kontakt omogućen tri puta sedmično. Kako kažu: „*Roditelji*

71 Izuev jednog dječaka koji je izjavio da ne želi pohađati nastavu.

72 Npr. u Ugostiteljskoj školi od 17:00 do 19:00 sati.

73 Član 154. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske: „Zabranjene su disciplinske mjere koje uključuju uskraćivanje rada, smanjenje hrane, ograničenje komunikacije maloljetnika s članovima porodice, zatvaranje u mračne prostorije i samice, kolektivno kažnjavanje maloljetnika, kao i druge disciplinske mjere koje degradiraju i ugrožavaju fizičko ili mentalno zdravlje maloljetnika”.

dolaze, njima je teže nego nama. Ko ima djevojku može je zvati, sve u dogovoru s upravom, ali ja ne bih da ona dolazi ovdje, da me ovdje vidi.” Kako je prethodno istaknuto, maloljetnici na raspolaganju imaju računare bez pristupa internetu, televizor u dnevnom boravku, a očekuju uvođenje kablovske televizije.

**Zdravstvena zaštita:** U roku od 24 sata po prijemu maloljetnika obavlja se medicinski pregled, a dva puta godišnje obavljaju se sistematski pregledi. Nalazi i izvještaji se dostavljaju sudiji, tužiocu i članovima porodice. Maloljetnici do osamnaest godina starosti posjećuju Centar za mentalno zdravlje svaka dva mjeseca, a za tretman starijih maloljetnika angažovan je psiholog zaposlen u Ustanovi. Primarna zdravstvena zaštita maloljetnicima je osigurana u okviru medicinske službe Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka, pa su im usluge medicinskog tehničara dostupne 24 sata dnevno, a specijalističke usluge se pružaju u Kliničko-bolničkom centru Banja Luka. U vrijeme posjete nije bilo ovisnika o psihoaktivnim supstancama, ali iz uprave ističu da bi se u slučaju potrebe i apstinencijskih kriza zatražila pomoć zavodskog liječnika (nema metadonskog liječenja). Maloljetnici su u razgovoru istakli da su zadovoljni sa zdravstvenim uslugama, a potvrdili su da niko od njih nije ovisnik o psihoaktivnim supstancama.

Žalbene procedure: Maloljetnici su upoznati s mogućnošću podnošenja pritužbi rukovodiocu Vaspitno-popravnog doma i direktoru Zavoda, a u razgovoru navode da su upoznati i s radom Ombudsmana za djecu Republike Srpske i Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Uprava navodi da prigovora maloljetnika tokom 2014. i 2015. godine nije bilo, a maloljetnici nisu podnosili žalbe ni drugim organima.

## Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske i Kazneno-popravnom zavodu Banja Luka da:

1. poduzmu odgovarajuće aktivnosti s ciljem izmještanja ove ustanove iz kruga Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka jer, unatoč povećanim naporima zaposlenih, u ovakvom aranžmanu boravka maloljetnika opravdano se postavlja pitanje postizanja svrhe izricanja vaspitne mjere. U tom pravcu Ombudsmani podržavaju prijedloge uprave da se napuštena osnovna škola u mjestu Kuljani, nedaleko od Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka, renovira i preuredi za Vaspitno-popravni dom Banja Luka<sup>74</sup>.

Rok za realizaciju preporuke: dvije godine.

2. omogućiti adekvatan prevoz maloljetnika za odvijanje vanzavodskih aktivnosti u svrhu izbjegavanja stigmatizacije i postizanja ciljeva resocijalizacije.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

---

74 Ova lokacija je odlična jer je u optimalnoj blizini (oko 4 km) od Zavoda, pa bi se mogla koristiti logistika Zavoda (vešeraj, kuhinja i sl.).



---

## 2. Odgojno-popravni dom pri Kazneno-popravnom zavodu Tuzla

**Opšti podaci o ustanovi:** Odgojno-popravni dom u Tuzli posebno je odjeljenje pri Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa Tuzla, osnovano odlukom Federalnog ministra pravde 2009. godine, kao privremeno rješenje. Dom se nalazi u objektu Kazneno-popravnog zavoda koji je smješten u samom centru grada, a u čijem sastavu je i uprava, pritvorska jedinica i odjeljenje za ženske osuđene osobe. Iako su maloljetnici potpuno odvojeni od punoljetnih lica, ovakvo okruženje svakako nema pozitivan učinak za njihovu resocijalizaciju.

**Kadrovska struktura:** Prema navodima uprave Kazneno-popravnog zavoda Tuzla (u daljnjem tekstu: uprava), tim angažovan u radu s maloljetnicima čine: pomoćnik direktora za tretman, pomoćnik direktora za osiguranje, pomoćnik direktora za zdravstvenu zaštitu, odgajatelj<sup>75</sup>, psiholog, radni instruktori i referent za upošljavanje i obrazovanje osuđenih lica. Međutim, maloljetnici u razgovoru navode da u njihovom tretmanu učestvuju samo odgajateljica i psiholog.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** Smještajni kapacitet Ustanove je 15 maloljetnika, a najviše ih je bilo smješteno 2012. godine – 17 maloljetnika. Prilikom posjete Odgojno-popravnom domu odgojnu mjeru izdržavalo je devet maloljetnika kojima je mjera izrečena zbog krivičnih djela: razbojništvo, teška krađa, krađa, ubistvo, ubistvo u pokušaju. Prema slobodnoj procjeni uprave, dužina trajanja mjere u prosjeku iznosi od dvije i po do tri godine.

**Prostorni uslovi:** Prilikom obilaska spavaonica i dnevnog boravka uočeno je da su prostorije svježije okrečene, ali su uslovi smještaja i dalje nezadovoljavajući. Osim nemogućnosti organizovanja radno-okupacionih aktivnosti, loši prostorni uslovi se reflektuju i na pitanje higijene u samim prostorijama jer, kako maloljetnici u razgovoru ističu, „žohara ima i u *sobama*”. Obroci se za maloljetnike organizuju u kuhinji Kazneno-popravnog zavoda Tuzla, ali u odgovarajućim terminima u kojima nemaju kontakt s punoljetnim licima. Maloljetnici također navode da čekaju preseljenje u Odgojno-popravni dom u Orašju u kojem će im, tvrde, biti bolje.

**Tretman maloljetnika:** U radu s maloljetnicima postavljaju se ciljevi tretmana koji su dostupni u dosjeu i koji obuhvataju više područja rada: socijalno, emocionalno, moralno i radno područje, prevladavanje trauma i tema koje se tiču ovisnosti, svijest o krivičnom djelu itd. Međutim, iako se ciljevi tretmana definišu, evidentno je da se ne sačinjava individualni plan tretmana u čije bi kreiranje bio uključen i maloljetnik, kao i njegova porodica.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine insistiraju na zakonskoj obavezi sačinjavanja individualnih planova postupanja koji će obuhvatiti sve planirane aktivnosti maloljetnika prilagođene njegovim godinama, društvenom i kulturnom porijeklu, stepenu razvoja i vrsti počinjenog krivičnog djela, a koje će za cilj imati obrazovanje, lični i društveni razvoj, stručno osposobljavanje, rehabilitaciju i pripremu za otpuštanje.

---

75 Odgajateljica je raspoređena u odjeljenju za ženske osuđene osobe, ali već duže vrijeme obavlja poslove tretmana maloljetnika umjesto kolegice koja je odsutna.

Prema navodima osoblja, u radu s maloljetnicima organizuju se socio-edukativne radionice i koristi Geštalt psihoterapija<sup>76</sup>, dok se drugi modeli poput modela nenasilne komunikacije ne sprovode zbog nedostatka adekvatne edukacije. Maloljetnici u razgovoru ističu da im je dosadno, da samo spavaju, jedu, gledaju televizor i troše terapiju koju im propisuje zavodski ljekar, a što ilustruju na sljedeći način: „Pijemo apaurine za smirenje umjesto da radimo, siječemo u prirodi, budemo korisni.” Nekoliko dana prije posjete maloljetnici su angažovani na krečenju prostorija, a koju aktivnost su doživjeli kao korisnu i terapeutsku. Osim krečenja, uprava je za maloljetnike organizovala muzičku, folklornu i likovnu sekciju o kojima također imaju pozitivan stav. Iako objekat za sportske aktivnosti na otvorenom nemaju, maloljetnici imaju mogućnost da na svježem zraku borave nekad i do pet sati dnevno.

Maloljetnici u razgovoru izdvajaju psihologa kao jedinu osobu koja im pruža podršku i pomoć i čiji rad za njih ima terapijski učinak<sup>77</sup>.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ukazuju upravi Kazneno-popravnog zavoda Tuzla na potrebu poticanja osoblja zaduženog za rad s maloljetnicima u stvaranju osjećaja povjerenja i očekivanja promjene u stilu i načinu života maloljetnika. Uspostavljanje i jačanje pozitivnih odnosa između osoblja i maloljetnika osnova je za njihov preodgoj.

Maloljetnici se razvrstavaju u sljedeće klasifikacione grupe: P<sup>78</sup>, D<sup>79</sup>, C<sup>80</sup>, B<sup>81</sup> i A<sup>82</sup>. P grupa je početna, a svaka tri mjeseca vrši se reklasifikacija u odnosu na cjelokupan tok tretmana resocijalizacije i ponašanja štićenika. U vrijeme posjete najveći broj maloljetnika klasifikovan je u grupu C (četvorica maloljetnika).

U pogledu integracije maloljetnika u sredinu iz koje potiču, uprava Zavoda ukazuje da ostvaruje saradnju s centrima za socijalni rad kojima, u skladu sa zakonskom obavezom, dostavlja preporuke za postpenalnu zaštitu<sup>83</sup>. Međutim, uprava često nije u mogućnosti ispoštovati zakonski rok od 90 dana za dostavljanje navedenih preporuka jer joj nije poznato u kojem trenutku će sud donijeti odluku o obustavi odgojne mjere.

**Pogodnosti i sankcije:** Osnovni razlog nezadovoljstva kod maloljetnika prepoznat je u nemogućnosti korištenja pogodnosti van Ustanove. Prema tvrdnjama uprave, nijedan maloljetnik u vrijeme obavljanja posjete ne koristi pogodnosti zbog incidenata koji su se desili u mjesecu oktobru 2015. godine<sup>84</sup>, a zbog kojih su skoro svi klasifikovani u C grupu. Međutim, maloljetnici u razgovoru navode da pogodnosti

76 Geštalt terapija (Geštalt psihoterapija ili Perisov tretman) je noviji pravac grupne i individualne, doživljajne psihoterapije čija je osnovna postavka da je čovjek potpuno odgovoran za svoje izbore i sam određuje svoju egzistenciju.

77 Radi se o zaposleniku protiv kojeg je uprava Zavoda pokretala disciplinske postupke zbog unosa tuševa za tetoviranje, koji su rezultirali njegovim preraspoređivanjem na druge radne zadatke.

78 Početna grupa traje prva tri mjeseca i podrazumijeva intenzivniju opservaciju i procjenu ličnosti.

79 Grupa bez mogućnosti korištenja bilo kakvih vanzavodskih pogodnosti.

80 Mogućnost minimalnog korištenja vanzavodskih pogodnosti uz pratnju službe osiguranja.

81 Mogućnost nešto češćeg korištenja vanzavodskih pogodnosti.

82 Mogućnost čestog korištenja vanzavodskih pogodnosti.

83 Član 181. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine: „Ustanova ili zavod u kojoj se izvršava zavodska mjera ili kazna maloljetničkog zatvora dužni su da najmanje 90 dana prije planiranog otpuštanja maloljetnika obavijeste o tome roditelje maloljetnika, usvojitelja ili staratelja, odnosno bliske srodnike sa kojima je maloljetnik živio, kao i nadležni organ socijalnog staranja i predlože im mjere koje bi trebalo poduzeti za prihvatanje maloljetnika”.

84 Prema navodima maloljetnika radi se o dva odvojena incidenta – slučaj demoliranja sobe kao protest zbog nemogućnosti korištenja pogodnosti, te incident u vezi s kojim još uvijek traje krivična istraga, a odnosi se na seksualno uznemiravanje drugog maloljetnika.

nisu ostvarivali ni prije navedenih incidenata ističući primjere kada im nije bilo omogućeno korištenje pogodnosti iako su mjesecima imali primjerno vladanje.

Slijedom navedenog, Ombudsmani Bosne i Hercegovine Federalnom ministarstvu pravde ukazuju na potrebu donošenja Pravilnika o korištenju pogodnosti u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom.

U razgovoru s maloljetnicima prepoznata je njihova iskrena rezigniranost stanjem u Odgojno-popravnim domovima. Navode da zakoni i pravilnici u ovoj ustanovi ne vrijede, da nemaju povjerenja u nadležne institucije jer im nisu pružile potrebnu zaštitu, te se „*oslanjaju jedni na druge i drže se zajedno i to je jedino što je ovdje pozitivno*”.

Na osnovu stanja utvrđenog neposrednim uvidom, Ombudsmani Bosne i Hercegovine su mišljenja da je atmosfera u kojoj se provodi odgojna mjera u Odgojno-popravnim domovima Tuzla loša i kontraproduktivna. Uz ograničene prostorne uslove, maloljetnici uglavnom nemaju nikakav radni niti okupacioni angažman, što rezultira dosadom i agresivnim ispadima. Osim napete i nepodržavajuće atmosfere, primjenjuje se i restriktivni koncept korištenja pogodnosti koji, prema mišljenju Ombudsmana, rezultira strukturalnim nezadovoljstvom i veoma vulnerabilnim ponašanjem maloljetnika koji se nepripremljeni vraćaju u sredinu ranijeg boravka.

Prilikom posjete Ombudsmana ovoj ustanovi za potrebe sačinjavanja Specijalnog izvještaja „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” tokom 2012. godine, maloljetnici su isticali da ih zatvorski stražari verbalno i fizički kažnjavaju, da ih često kažnjavaju osamljenjem, te vezuju liscama. Postupajući po preporuci Ombudsmana koja je bila usmjerena na provjeru istinitosti takvih navoda maloljetnika, kao i pokretanje disciplinskih postupaka i izricanje adekvatnih sankcija u slučaju utvrđivanja odgovornosti službenih lica, uprava Kazneno-popravnog zavoda dostavila je izvještaj<sup>85</sup> u kojem je potvrdila probleme bezbjednosne prirode, česte svađe, tuče, pokušaje samopovređivanja i uništavanja zavodske imovine, ali i činjenicu da je u takvim okolnostima straža intervenisala na pravilan i zakonit način. Prema navodima iz izvještaja, formirana je i komisija koja je ispitala sve sporne navode pojedinih maloljetnika, provela disciplinske postupke protiv dvojice zatvorskih policajaca, ali nije utvrdila odgovornost za zloupotrebu službenog položaja i prekoračenje službenog ovlaštenja.

Usvajanjem novog Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine zabranjeno je zatvaranje maloljetnika u mračne prostorije i samice, kolektivno kažnjavanje maloljetnika, kao i druge disciplinske mjere koje degradiraju i ugrožavaju fizičko ili mentalno zdravlje maloljetnika<sup>86</sup>. Maloljetnici tokom razgovora izjavljuju da ih, nakon stupanja na snagu ovog zakona, straža ne maltretira ni fizički ni psihički kao u ranijem periodu. Međutim, i dalje postoji soba za izolaciju koja se koristi za kažnjavanje (navode da su zadnji put boravili u ovoj prostoriji krajem prošle godine zbog demoliranja sobe), a fiksiranje je korišteno u slučajevima apstinencijskih kriza maloljetnih ovisnika, koje navode je potvrdila uprava Zavoda.

85 Akt KPZ Tuzla od 3. 12. 2013. godine.

86 Član 155. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine sa žaljenjem konstatuju da se i nakon više obilazaka i posjeta, kao i preporuka u ovoj ustanovi, još uvijek koristi posebna prostorija za izolaciju maloljetnika kao vrsta disciplinske mjere, a maloljetnici se i dalje vezuju liscama zbog potrebe sprečavanja samopovređivanja i ugrožavanja ostalih maloljetnika. Ombudsmeni ovakvu praksu smatraju nedopustivom, te pozivaju upravu da je bez odlaganja eliminišu, a sve u skladu sa Zakonom o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine također sa žaljenjem konstatuju da su za izgradnju novoizgrađenog objekta Odgojno-popravnog doma Orašje potrošena značajna sredstva, a da pri tome nije vođeno računa o prostoru za sportske i rekreativne sadržaje za maloljetnike. Upravi i osoblju Kazнено-popravnog zavoda Orašje preostaje mogućnost da u okviru raspoloživih prostorija osmisle modele rada s maloljetnicima.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** U razgovoru s upravom istaknuto je da se maloljetnici uključuju u redovan proces obrazovanja, dok maloljetnici na upit o načinu školovanja odgovaraju: „Ne naučimo mnogo, a kako bi i mogli kada u dvije sedmice završimo kompletan jedan razred srednje škole.”

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine naglašavaju da obrazovanje i stručno osposobljavanje koje se nudi maloljetnicima treba biti slično obrazovanju u društvenoj zajednici, uz prisustvo profesionalnog nastavnog kadra. S obzirom na težak životni historijat mnogih maloljetnika, smatramo potrebnim učiniti svaki napor pri njihovom podsticanju i motivisanju da pohađaju nastavu i učestvuju u radionicama na kojima mogu savladati vještine koje bi im bile od koristi u daljnjem životu.

**Kontakt s vanjskim svijetom:** Tokom razgovora maloljetnici potenciraju nemogućnost ostvarivanja kontakta s članovima porodice putem pogodnosti, dok se o tome koliko često viđaju roditelje ne izjašnjavaju, ali navode: „*Vani nemamo prijatelja*” i „*Meni je došla sestra iz Amerike s malim djetetom i nisam dijete mogao zagrliti, nisu mi dali, samo sam ih kroz staklo gledao.*” Također ističu da nemaju organizovane izlete ili druge aktivnosti van Ustanove, a što potvrđuje i uprava.

**Zdravstvena zaštita:** Maloljetnicima je osigurana zdravstvena zaštita u okviru ambulate Kazнено-popravnog zavoda. Specijalistički pregledi, stomatološke usluge i sistematski pregledi koji se obavljaju dva puta godišnje, te hitni slučajevi realizuju se van Ustanove, u Domu zdravlja i Univerzitetско-kliničkom centru Tuzla. Maloljetnici u razgovoru ističu da nisu zadovoljni zdravstvenom zaštitom, posebno stomatološkim uslugama, navodeći: „*Zdravstvena služba nema pribora i opremu za rad, nismo baš zadovoljni*” i „*Odvikavali smo se i skidali na suho.*” Prema navodima uprave, u Zavodu se ne koristi metadonski program u liječenju ovisnosti, ali se koristi program Suboxonom<sup>87</sup> koji se primjenjuje i na maloljetna lica.

**Žalbene procedure:** Maloljetnici navode da su upoznati sa svojim pravima, ali ističu: „*Šta vrijedi novi zakon, znamo mi svoja prava, imaju zakoni, podzakoni, ali šta to vrijedi, ima i Pravilnik o pogodnostima, ali sve na papiru.*” Navode da se uzalud obraćaju rukovodiocima Zavoda molbama za razgovor, a od

87 Suboxon ili tzv. „pametni” lijek za heroinske ovisnike je terapija održavanja u liječenju ovisnosti o opijatima i to u okviru medicinskog, socijalnog i psihološkog liječenja.

upućivanja žalbi i pritužbi smatraju da nemaju koristi. Upoznati su s nadležnostima Ombudsmana Bosne i Hercegovine i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, ali iz njihovih odgovora jasno proizilazi da u institucije nemaju povjerenja. Pa tako navode: „*Dođite nenajavljeno, nas su jutros postrojili od osam da vas čekamo, morali smo srediti sobe... Prije nekoliko dana su okrećili, a sve zbog vas... Niko nije ništa uspio uraditi, nećete ni vi, džaba ste došli, bili su ovdje i neki iz Evropskog komiteta, ma džaba sve... Ovdje je gore nego u zatvoru u Zenici. U Zenici imaju barem vikend dopuste... Ovo je ovdje logor... Nemam više šta da kažem, sve sam rekao... Iz Tuzle sam, ali koliko sam ovdje, samo sam dva puta izašao u grad, u pratnji.*”

U neposrednom kontaktu ostvarenom s roditeljima jednog od maloljetnika koji boravi u ovoj ustanovi ponovljene su pritužbe na zdravstvenu službu, službu tretmana i ponuđeni obrazovni program. Majka navodi da je za tretman svog sina jako zainteresovana, posjećuje ga svake sedmice i ogorčena je postupanjem i uslovima u kojima maloljetnici borave. Ombudsmani će povodom istaknutih navoda roditelja zatražiti izjašnjenje ustanove.

## **Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine**

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde, upravi Kazneno-popravnog zavoda Tuzla i upravi Kazneno-popravnog zavoda Orašje da:

1. prije premještanja maloljetnika u Odgojno-popravni dom Orašje obezbijede i izaberu novi, adekvatan profesionalni i visoko motivisan kadar koji će proći kroz odgovarajuću početnu obuku baziranu na praktičnim aspektima njihovog posla.
2. uz podršku UNICEF-a i Ombudsmana Bosne i Hercegovine, za osoblje u svim ustanovama koje se bavi izvršenjem sankcija izrečenih maloljetnicima, organizuju obuku koja bi obuhvatila međusobnu razmjenu dobrih praksi, a koja bi ubuduće bila organizovana periodično, na jednogodišnjem ili dvogodišnjem principu.

Rok za realizaciju preporuke: po prijemu stručnog osoblja.

## C. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNU USTANOVU

### Uvodne napomene

Sud izriče mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu kada je potrebno maloljetnika odvojiti iz sredine u kojoj živi i osigurati mu pomoć i stalni nadzor stručnih odgajatelja u ustanovi za odgoj maloljetnika<sup>88</sup>. U odgojnoj ustanovi maloljetnik ostaje najkraće šest mjeseci i najduže dvije godine, a sud je svakih šest mjeseci obavezan razmatrati postoji li osnov za obustavu izvršenja mjere ili zamjene nekom drugim odgojnom mjerom.

Zavodska mjera upućivanja u odgojnu ustanovu izvršava se u ustanovi koja osigurava smještaj i zadovoljavanje odgojnih, zdravstvenih, obrazovnih, sportskih i drugih razvojnih potreba maloljetnika. Upućivanje u odgojnu ustanovu osobe muškog spola izvršava se u odgojnoj ustanovi za te osobe, a upućivanje u odgojnu ustanovu izrečeno osobi ženskog spola izvršava se u odgojnoj ustanovi za maloljetnice ili u odvojenom ženskom odjeljenju odgojne ustanove. Osoba kojoj je izrečena zavodska mjera upućivanja u odgojnu ustanovu može u njoj ostati do navršene 23. godine.

---

88 Član 41. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta.

---

## 1. Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo

**Opšti podaci o ustanovi:** Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo definisan je Zakonom o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH<sup>89</sup> kao javna ustanova socijalne zaštite u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine. Parlament Federacije Bosne i Hercegovine istim Zakonom preuzeo je prava i obaveze osnivača<sup>90</sup>, a za nadzor nad stručnim radom i zakonitošću rada Zavoda ovlašteno je Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo zdravstva i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u okvirima svojih nadležnosti. Djelatnost Zavoda propisana je Zakonom kao „socijalno i zdravstveno zbrinjavanje, obrazovanje i osposobljavanje vaspitno zanemarene i zapuštene muške djece i omladine upućene na osnovu odluke suda ili organa starateljstva”.

**Kadrovska struktura:** Zavod upošljava devet osoba angažovanih na tretmanu maloljetnika (šef Službe tretmana, psiholog, pedagog, socijalni radnik i tri vaspitača). U funkciji podrške Službe tretmana djeluje Služba za opšte i pravne poslove i Služba finansijsko-materijalnih poslova koje su zadužene za poslove administracije, računovodstva, ekonomata, vešeraja, pružanja usluga ishrane, održavanja objekta i održavanja higijene. U saradnji s Fakultetom političkih nauka u Sarajevu omogućena je i praksa za dva studenta koji neposredno učestvuju u radu s maloljetnicima. Na osiguranju maloljetnika angažovana je zaštitarska agencija čiji je uposlenik prisutan 24 sata dnevno.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** U definiciji djelatnosti Zavoda, određenoj Zakonom o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH, akcenat je stavljen na kategoriju maloljetnika smještenih po osnovu socijalne zaštite<sup>91</sup>. Međutim, u praksi se u Zavodu nalazi veći broj maloljetnika kojima je sud izrekao odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu. S tim u vezi važno je napomenuti da je Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku<sup>92</sup> određeno da maloljetnik kojem je izrečena ova odgojna mjera ima ista prava i obaveze kao i ostali maloljetnici u odgojnoj ustanovi, iako mu se u pogledu postupanja poklanja posebna pažnja, ali na taj način da se u životu i radu u ustanovi ne izdvaja od ostalih. Prema navodima uprave, Zavod je osposobljen primiti i maloljetnike za potrebe suda u toku krivičnog postupka<sup>93</sup>.

Predviđeni kapacitet Zavoda je 55 osoba, a u vrijeme posjete u Zavodu je boravilo 16 korisnika (devet na osnovu sudskih odluka i sedam po nalogu centara za socijalni rad). U toku 2015. godine Zavod je postupao po uputnim aktima nadležnih sudova i centara za socijalni rad za ukupno 29 maloljetnih osoba i mladih punoljetnih osoba (22 od suda i sedam od centara za socijalni rad)<sup>94</sup>. Rješenja o zavodskoj mjeri upućivanja u odgojnu ustanovu dostavilo je devet mjesno nadležnih sudova<sup>95</sup> s područja Federacije BiH i Brčko Distrikta, a maloljetnike u ovaj zavod uputili su centri za socijalni rad iz Sarajeva, Travnik i Brčko Distrikta.

---

89 „Službene novine Federacije BiH”, broj 31/08 i 27/12.

90 Do stvarnog preuzimanja prava i obaveza nije došlo jer ovim zakonom nije uređeno pitanje finansiranja ustanova, već je zadržan ranije uspostavljeni princip prema kojem se ustanove finansiraju iz naknada za obavljene usluge, iako je općepoznato da se ta sredstva neredovno uplaćuju.

91 Član 12. i 42. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine.

92 „Službene novine Federacije BiH”, broj 7/14.

93 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku određuje da sudija u toku postupka može donijeti rješenje o privremenom smještaju maloljetnika u prihvatilište ili sličnu ustanovu za prihvatanje maloljetnika koje se provodi prema odredbama koje vrijede za ustanove. „Prihvatilište za djecu i maloljetnike” je, prema definiciji ovog zakona, ustanova socijalne zaštite ili organizaciona jedinica ustanove socijalne zaštite čiji je osnovni zadatak prihvatanje, privremeno zbrinjavanje i opservacija, a u koju maloljetni učinilac krivičnog djela može biti smješten prema odluci suda umjesto pritvora.

94 Tendencija porasta broja uputnih akata u odnosu na 2014. godinu.

95 Najveći broj dostavio je Općinski sud u Sarajevu (9 rješenja).

Prema mišljenju uprave Zavoda, na izvršenje ove zavodske mjere maloljetnici se upućuju kasno, u životnoj dobi u kojoj je teže uticati na mijenjanje stavova i obrazaca ponašanja koji su se učvrstili kontinuiranim socijalnim i kriminogenim radnjama. Pa je tako od ukupnog broja maloljetnika upućenih u prošloj godini, njih 16 mlađih punoljetnih osoba, sa složenim strukturama poremećaja u ponašanju, koji dolaze kao višestruki povratnici u činjenju težih krivičnih djela. Iz strukture počinjenih krivičnih djela maloljetnika vidljivo je da se većinom radi o krivičnim djelima s elementom nasilja (razbojništvo, nanošenje teških tjelesnih povreda, silovanje, nasilje u porodici i dr.).

**Prostorni resursi:** Zavod je u prethodnom periodu, sredstvima doznačenim od Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, izvršio rekonstrukciju devastiranog prostora i osposobio svih 3.050 m<sup>2</sup> kojima raspolaže. Adaptirani i opremljeni dio objekta, sa smještajnim kapacitetom od 27 kreveta, planiran je za prihvata i tretman ženskih maloljetnih osoba (uz strogo poštovanje fizičke odvojenosti od muških maloljetnih osoba). Planovi uprave Zavoda su da u sanirani dio Ustanove smjeste maloljetnice.

Ombudsmeni pozdravljaju napore Ustanove da stave u funkciju raspoloživi prostor, ali istovremeno ukazuju upravi da se može opravdano postaviti pitanje multipliciranja problema u radu osoblja Zavoda. S tim u vezi, bilo bi korisno da se prethodno izvrši istraživanje objektivnih pokazatelja o izboru korisnika. Preduslov za stavljanje u funkciju prostora Zavoda jeste zakonsko regulisanje, odnosno usvajanje Zakona o Javnoj ustanovi Zavod za prihvata i odgoj djece i maloljetnika Sarajevo, kojim se ovoj ustanovi omogućava takva djelatnost<sup>96</sup>.

Sredstva dobivena od Federalnog ministarstva rada i socijalne politike iskorištena su i za osposobljavanje devet kabineta za okupacione aktivnosti u kojima se maloljetnici angažuju na informatičkim aktivnostima, kreativnim radionicama, sportskim aktivnostima, organizaciji prodajnih izložbi i dr. Ustanova raspolaže poligonom s fudbalskim igralištem i igralištem za košarku, a u objektu je opremljena teretana i sala za stoni tenis.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine konstatuju veliki napredak ostvaren u pogledu opštih uslova u Zavodu, kao i zalaganje menadžmenta u cilju zakonskog regulisanja njegovog statusa i stavljanja u funkciju rekonstruisanog smještajnog kapaciteta. Sada su stvorene solidne pretpostavke za radnu i okupacionu terapiju u okviru kabineta koji su opremljeni potrebnom opremom<sup>97</sup>.

Ovisno o donosiocu mjere (sud ili centar za socijalni rad), maloljetnici se smještaju u posebne, fizički odvojene odjele. Na pitanje da li se druže s maloljetnicima iz drugog odjela, djeca odgovaraju: „*Družimo se samo s onima koji su fini.*”

Sve prostorije u kojima maloljetnici borave propisno se održavaju i prikladno su opremljene i namještene<sup>98</sup>. Međutim, sumnju iskazujemo u adekvatnost prostorija namijenjenih za opservaciju koje

96 U Nacrtu Zakona o JU Zavod za prihvata i odgoj djece i maloljetnika Sarajevo djelatnost Zavoda definisana je kao: „Resocijalizacija maloljetnih lica sa socijalnim i ličnim problemima i počinitelja krivičnih djela i prekršaja kroz: a) izvršavanje odgojne zavodske mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, b) privremeni smještaj maloljetnika po odluci nadležnog suda, c) prihvata i odgoj djece i maloljetnika upućenih na osnovu odluke nadležnog organa starateljstva i d) resocijalizacija maloljetnih lica sa socijalnim i ličnim problemima.”

97 Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj 15/13) propisuje zajedničke minimalne standarde koji se odnose na lokaciju, građevinski objekat, prostorije, opremu, kapacitet, dnevnu i noćnu smjenu, kućni red, održavanje higijene, ishranu, angažovanje stručnih i drugih radnika kao i usluge koje ustanove socijalne zaštite pružaju nezavisno od korisničke grupe kojoj je usluga namijenjena.

98 Obilazak je obuhvatio rekonstruisani blok, kabinet za nastavne aktivnosti, kabinet za informatiku, kreativnu radionicu, salu za sport, biblioteku, prostoriju za stručne konsultacije, kuhinju, trpezariju, vešeraj i radionicu opremljenu za potrebe izvođenja praktične nastave iz drvno-prerađivačke struke (u kojoj maloljetnici nisu angažovani), te odjele sa spavaonicama i dnevnim boravkom.



praktično nemaju tu funkciju jer osoblje Zavoda ne boravi s maloljetnicima i kancelarije vaspitača su udaljene i od spavaonica i od dnevnog boravka.

Iako su uložena značajna materijalna sredstva u svrhu humanizacije prostora, Ombudsmani Bosne i Hercegovine konstatuju da nisu otklonjene primjedbe u dijelu nelogičnosti koje se odnose na postojanje rešetki na prozorima i vratima. Ponovo podsjećamo da je nedopustivo postojanje rešetki u ustanovama otvorenog tipa kakav je ovaj zavod.

Stepen sigurnosti u Zavodu podignut je angažovanjem zaštitarske agencije, korištenjem metal-detektora kao mehanizma prevencije unošenja oružja i drugih nedozvoljenih sredstava, te videonadzorom kojim je obuhvaćena skoro svaka prostorija. Na pitanje da li u Zavodu ima zlostavljanja i vršnjačkog nasilja, maloljetnici odgovaraju: „*Bilo je prije*”, te obrazlažu da je uvođenjem osiguranja stanje poboljšano.

Ombudsmani Bosne i Hercegovine su mišljenja da je Zavod obezbijedio zadovoljavajući stepen sigurnosti i načina kontrole u cilju zaštite maloljetnika od nanošenja povreda sebi, službenicima ili široj okolini.

Izuzetak od navedenog jeste takozvana prostorija za smještaj maloljetnika u akutnim stanjima koja se, prema navodima direktora, koristi u cilju njihove zaštite do intervencije policije i hitne pomoći, a koja ima izgled zatvorske samice, s ležajem, sanitarnim čvorom i željeznim rešetkama na ulazu i prozorima.

**Tretman maloljetnika:** Po prijemu maloljetnika vrši se procjena njegove ličnosti u svrhu određivanja programa postupanja, a koja može trajati najduže 30 dana. Maloljetnici s kojima je obavljen razgovor navode da su po prijemu u Zavod upoznati sa svojim pravima i kućnim redom, zadovoljni su hranom, učestvuju u sastavljanju jelovnika dva puta godišnje i svi su uključeni u program školovanja.

Odgojni rad s maloljetnicima provodi se kroz grupni i individualni rad (preferira se grupni) sa sadržajima preciziranim programima rada odgajatelja i okvirima individualnog plana tretmana. Svaki individualni plan postupanja sadrži: identifikacione podatke maloljetnika, podatke o izrečenoj mjeri, cilj tretmana, evaluaciju i aktivnosti u segmentima obrazovanja, porodice i porodičnih odnosa, vršnjačke grupe, slobodnih aktivnosti i ponašanja i ličnosti<sup>99</sup>.

Metode i tehnike koje se primjenjuju u odgojnom djelovanju ostavljene su na slobodnu procjenu vaspitačima koji metodologiju prilagođavaju profilima ličnosti obuhvaćenih tretmanom. Stručni rad s maloljetnicima je, prema navodima uprave, u najvećoj mjeri usmjeren na odvratanje od destruktivnog ponašanja i zahtijeva specifične programe tretmana i uslove za njihovo provođenje, uz potporu drugih subjekata (pravosuđa, centra za socijalni rad, obrazovnih ustanova, službenika ministarstava unutrašnjih poslova i dr.).

Ustanova uključuje članove porodice u tretman maloljetnika kada god je to moguće i poželjno. Međutim, saradnja s porodicom maloljetnika je sporadična jer se u većini slučajeva radi o mladim osobama koje su bile žrtve socijalne ili porodične zapuštenosti i čiji članovi porodice nemaju pozitivan uticaj na tretman.

99 Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj 15/13) utvrđen je sadržaj individualnog plana i plana usmjerenog na osobu.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ističu da je uključivanje roditelja i zakonskih staratelja u proces izvršenja sankcija obavezno, s izuzetkom u slučajevima u kojima to nije u najboljem interesu maloljetnika. Članovi šire porodice kao i šire zajednice mogu također učestvovati u postupku ukoliko je to potrebno.

Svaka dva mjeseca se za sve maloljetnike sačinjavaju izvještaji o ponašanju i toku izvršenja izrečene mjere. Izvještaji o psihičkom stanju upućuju se sudovima, tužilaštvima i organima starateljstva dva puta godišnje, a izvještaj o zdravstvenom stanju jednom godišnje.

Programi pripreme maloljetnika za povratak u porodicu i zajednicu u Zavodu ne postoje. Vaspitači s maloljetnicima razgovaraju o otpustu u cilju stvaranja pozitivnih uslova za povratak u sredinu, te o otpustu blagovremeno obavještavaju centar za socijalni rad koji je nadležan za poduzimanje daljnjih mjera u cilju njihove postpenalne zaštite.

Otpust maloljetnika koji su upućeni u Zavod na osnovu odluke suda nastupa istekom zakonom određenog najdužeg trajanja mjere, donošenjem odluke o obustavljanju njenog izvršenja ili zamjeni drugom mjerom, te uvjetnim otpustom. U slučaju da mjera očigledno ne proizvodi željene rezultate, Zavod predlaže njenu izmjenu ili ukidanje, a prema navodima direktora, sudovi se sada mnogo češće odlučuju za izmjenu i obustavu izrečenih mjera.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** U pogledu ostvarivanja obrazovnih programa izražen je nesrazmjer između obrazovne i hronološke dobi maloljetnika. Prema statistici vođenoj za 2015. godinu, petnaest maloljetnika upućenih u ovaj zavod nalazilo se izvan redovnog srednjoškolskog obrazovnog procesa, četiri izvan redovnog osnovnoškolskog obrazovnog procesa, dva korisnika su završila srednje strukovne škole, a samo jedan je bio uključen u redovno srednjoškolsko obrazovanje. Za korisnike koji nisu uključeni u redovno obrazovanje pokušavaju se iznaći načini njihovog vanrednog školovanja koje trenutno, uz sticanje znanja kroz edukacije za strukovna zanimanja izvan redovnog školskog procesa, finansiraju nevladine i humanitarne organizacije (centri za socijalni rad više nisu u mogućnosti pružiti takvu finansijsku potporu).

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ističu da školovanje i stručno osposobljavanje mora imati prioritet u radu s maloljetnicima, te je u tom cilju potrebno uložiti maksimalan trud za njihovo osiguranje.

**Pogodnosti i sankcije:** Nagrada i poticaja za maloljetnike u Zavodu skoro pa i nema, a pogodnosti u vidu posjeta porodici, srodnicima ili drugim bliskim osobama za vrijeme vikenda i praznika dodjeljuju se jako rijetko jer, prema navodima direktora, maloljetnici takve pogodnosti nemaju gdje koristiti.

Smatramo da bi takvu praksu trebalo promijeniti i rad maloljetnika i njegove tretmanske aktivnosti adekvatno nagraditi. Za maloljetnike koji se uzorno ponašaju i pokažu vidljive rezultate treba osmisliti posjete kuturnim i sportskim manifestacijama i druge vrste nagrada. U tom cilju podržavamo inicijativu Zavoda u organizovanju druženja maloljetnika s poznatim ličnostima, kao i svaki drugi način ostvarivanja kontakta s predstavnicima medija u kojima će se prezentirati pozitivne aktivnosti Zavoda i razbiti negativne predrasude.

Praksa višednevnih izleta je nakon nekoliko incidentnih situacija prekinuta i donesena je odluka o više jednodnevnih izleta. Tokom prošle godine obavljena su četiri takva izleta na lokacijama od kulturno-historijskog značaja.

Sankcionisanje neprihvatljivog ponašanja, prema navodima uprave, vrši se kroz korektivne sankcije poput suspenzije interneta, uskraćivanja odlaska u grad i sl., a disciplinski postupak utvrđen Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora („Službene novine Federacije BiH”, broj 10/15)<sup>100</sup> u praksi se ne provodi.

Međutim, maloljetnici u razgovoru navode da navedene mjere nisu jedini oblik sankcionisanja koji se koristi, te ističu da ih vaspitači kažnjavaju izolacijom u prostoriji s rešetkama<sup>101</sup> u kojoj provode i po nekoliko dana.

Imajući u vidu navode direktora da se navedena prostorija koristi samo izuzetno, u svrhu zaštite maloljetnika do intervencije policije i hitne pomoći, ističemo da je i u slučajevima potrebe fizičkog razdvajanja maloljetnika ovakva prostorija u potpunosti neadekvatna.

Praksu držanja maloljetnika u uslovima koji nalikuju zatvorskoj samici Ombudsmani Bosne i Hercegovine smatraju užasavajućom i osuđuju svaki vid kažnjavanja koji može ugroziti tjelesni i psihički integritet maloljetnika. Ovakva postupanja su u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima.

Otežavajućom okolnošću smatramo i činjenicu da se disciplinski postupci u Zavodu ne provode na način propisan Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku koji određuje da nijedan maloljetnik neće biti kažnjen za disciplinski prekršaj o kojem prethodno nije provedena istraga i maloljetnik na njemu razumljiv način prethodno obaviješten o prekršaju i data mu mogućnost da prezentuje svoju odbranu, uključujući i pravo na žalbu.

Prilikom provođenja disciplinskih sankcija, potrebno je voditi se načelom proporcionalnosti u njihovom određivanju koje mora biti u potpunosti u skladu s odgovarajućim formalnim disciplinskim pravilima i procedurama, a ne u obliku neslužbene kazne.

**Kontakt s vanjskim svijetom:** Kako se radi o režimu „otvorenog tipa”, maloljetnici tokom dana napuštaju prostorije Zavoda radi pohađanja nastave u školama ili angažovanja u drugim aktivnostima, kao što je radni angažman.

S tim u vezi Ombudsmani opravdano izražavaju sumnju u način organizovanja režima u Zavodu s obzirom da maloljetnik ima pravo da sam, bez kontrole, pratnje ili podrške osobe od povjerenja, odlazi u grad, gdje je izložen mnoštvu izazova koji rezultiraju ponavljanjem krivičnih djela, dok se istovremeno kršenje kućnog reda Ustanove kažnjenjem ili dolaskom u alkoholiziranom stanju kažnjava.

Maloljetnicima je omogućeno komuniciranje s članovima porodice i u tom smislu ne postoje ograničenja

100 Pravilnikom su propisana prava i obaveze maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora u vezi s disciplinskim prekršajima i disciplinskim mjerama, pokretanjem disciplinskog postupka i organima koji vode taj postupak, žalbenom postupku, izvršenju, odgađanju izvršenja i zastarjelosti disciplinskih mjera i druga pitanja u vezi s disciplinskom odgovornošću maloljetnika i vođenjem disciplinskog postupka.

101 Osim rešetki koje se nalaze s vanjske strane prozora, ova prostorija obložena je rešetkama i s unutrašnje strane.

(imaju pristup i internetu i mobilnim telefonima). Maloljetnike iz Kantona Sarajevo posjećuju sudije i tužioci jednom godišnje, a takva praksa sudija iz drugih kantona ne postoji. Predstavnici centara za socijalni rad maloljetnike posjećuju krajem školske godine ili pred početak nove školske godine.

Ombudsmeni ukazuju nadležnim sudijama i tužiocima na njihovu zakonsku obavezu obilazaka maloljetnika najmanje dva puta u toku godine, kada u neposrednom kontaktu s maloljetnikom i stručnim osobama koje se brinu o izvršenju mjere, kao i uvidom u odgovarajuću dokumentaciju, utvrđuju zakonitost i pravilnost postupanja i cijene uspjeh postignut u odgoju i pravilnom razvoju ličnosti maloljetnika. O uočenim propustima i drugim zapažanjima sudija i tužilac dužni su bez odgađanja obavijestiti Federalno ministarstvo pravde, kao i upravu ustanove u kojoj se odgojna mjera izvršava<sup>102</sup>.

**Zdravstvena zaštita:** Usluge zdravstvene zaštite maloljetnicima se pružaju eksterno, u službama porodične medicine i doma zdravlja. Vještak medicinske struke, neuropsihijatar, angažovan je jednom mjesečno, a po potrebi maloljetnike posjećuje i češće. S tim u vezi Ombudsmeni izražavaju stav da zdravstvena zaštita u Zavodu ne smije biti ograničena na liječenje bolesnih maloljetnika, već treba obuhvatiti i socijalnu i preventivnu medicinu (između ostalog, prevenciju spolno prenosivih bolesti, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i promociju zdravog života).

Troškove zdravstvene zaštite refundira kanton iz kojeg je maloljetnik upućen, ali problem nastaje kada maloljetnik nije osiguran. U cilju rješavanja takvog problema, Zavod je uputio prijedlog kantonalnim ministarstvima za uvrštavanje ove kategorije lica na listu osoba koje ne ostvaruju zdravstvenu zaštitu ni po kojem drugom osnovu.

Svakako je pohvalno da Zavod odnedavno raspolaže ampulama za alkotestiranje i droga-test aparatom, pa maloljetnike za koje postoji sumnja da su koristili psihoaktivne supstance moguće je testirati i unutar Ustanove.

**Žalbene procedure:** Prema navodima uprave, u Zavodu su osigurane kutije za anonimne žalbe maloljetnika, a zvanično nema pisanih prigovora i žalbi upućenih direktoru i šefu Službe za tretman.

**Potrebe i teškoće koje je iskazala uprava:** Usvajanje Zakona o JU Zavod za prihvata i odgoj djece i maloljetnika Sarajevo, kao temeljnog preduslova za stavljanje u funkciju već raspoloživih i namjenski opremljenih kapaciteta za prihvata i tretman maloljetnih prestupnika, prema navodima direktora je prioritet. Novim Zakonom bilo bi riješeno i pitanje finansiranja Zavoda s obzirom da trenutno rješenje uzrokuje finansijsku nestabilnost i ne obezbjeđuje kontinuitet finansiranja (rad Zavoda se jednim dijelom finansira iz Budžeta Kantona Sarajevo, jednim dijelom iz Budžeta Federacije BiH kroz grantove, a za troškove smještaja maloljetnika terete se centri za socijalni rad koji često ne izmiruju svoje obaveze). Uprava ukazuje i na pitanje zdravstvene zaštite maloljetnika kao problema koji zahtijeva sistemsko rješenje, te potrebu za dodatnim upošljavanjem kvalificiranog kadra kao jednog od prioriteta za unapređenje tretmana maloljetnika.

102 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, član 159.

## Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine

Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju upravi Zavoda za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo i Federalnom ministarstvu pravde da u okvirima svojih nadležnosti:

1. uklone rešetke na prozorima i vratima Zavoda i stave apsolutno van upotrebe prostoriju za izolaciju.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

2. o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika odlučuju na način utvrđen Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

3. oforme posebnu organizacionu jedinicu za smještaj maloljetnika za vrijeme trajanja krivičnog postupka kao alternativu mjeri pritvora.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

## D. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNI CENTAR

### Uvodne napomene

Sud izriče mjeru upućivanja u odgojni centar kada je potrebno da se odgovarajućim kratkotrajnim mjerama utiče na ponašanje maloljetnika. Mjera se izriče na određeni broj sati tokom dana u trajanju najmanje 14 dana, a najduže 30 dana i na neprekidan boravak u trajanju najmanje 15 dana, ali ne duže od tri mjeseca. Prilikom izricanja ove mjere sud vodi računa da zbog njenog izvršenja maloljetnik ne izostane s redovne školske nastave ili posla<sup>103</sup>.

Za izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni centar nadležan je odgojni centar u mjestu prebivališta ili boravišta maloljetnika u vrijeme kada je odluka kojom je mjera izrečena postala izvršna. Članom 12. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da je odgojni centar ustanova koju osniva kanton, u kojoj se provodi odgojna mjera upućivanja maloljetnika u odgojni centar, u kojoj se vrši dijagnostika i opservacija maloljetnih učitelja krivičnih djela tokom sudskog postupka prema naredbi tužiteljstva ili suda, te osigurava prihvata i privremeni smještaj maloljetnih učitelja krivičnih djela tokom pripremnog postupka<sup>104</sup>.

103 Član 36. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta.

104 Član 12. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 7/14.

---

## 1. Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo

**Opšti podaci o ustanovi:** Kantonalnu javnu ustanovu Disciplinski centar za maloljetnike osnovala je 2005. godine Skupština Kantona Sarajevo kao ustanovu iz oblasti socijalne zaštite, a rad s korisnicima započela je u junu 2007. godine. Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom<sup>105</sup> propisana je djelatnost Disciplinskog centra u vidu izvršavanja disciplinske mjere upućivanja u disciplinski centar, izrečene maloljetnom učiniocu krivičnog djela na način propisan zakonom kojim se reguliše izricanje i izvršenje ove disciplinske mjere. Istim Zakonom određeno je da Centar organizuje dijagnostičko-opservacionu djelatnost s ciljem identifikacije, utvrđivanja i procjene etiologije i stepena intenziteta prisutnih poremećaja u ponašanju kod djece oba spola, koju je na dijagnostičku obradu uputio sud, tužilaštvo ili nadležna služba socijalne zaštite. Shodno zakonskim odredbama, Centar može provoditi i odluke o privremenom smještaju maloljetnika u toku pripremnog postupka po naredbi suda, te organizovati projekte, programe i druge aktivnosti prevencije koje su u funkciji smanjenja maloljetničkog kriminaliteta na području Kantona Sarajevo.

U aprilu 2013. godine u okviru Centra formirana je Služba za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku, fizički odvojena od drugih organizacionih jedinica ove ustanove, koja obavlja poslove zbrinjavanja djece do 18 godina starosti koja se nalaze u riziku, dok se ne steknu uvjeti za osnivanje posebne ustanove u kojoj će se obavljati ovi poslovi<sup>106</sup>. U okviru Službe vrše se i poslovi dnevnog zbrinjavanja djece koja dolaze na dobrovoljnoj bazi.

U Nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom koji je trenutno u fazi javnog raspravljanja, izvršeno je usklađivanje s odredbama Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, pa je odgojna mjera upućivanja maloljetnika u disciplinski centar zamijenjena odgojnom mjerom upućivanja u odgojni centar, kao i sam naziv ustanova ove namjene.

**Kadrovska struktura:** Od ukupno 35 zaposlenih, u Službi za izvršenje sudskih mjera zaposleno je deset osoba (socijalni radnici, pedagozi, psiholozi i sociolozi), a u Službi za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku zaposleno je pet osoba.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** Rad s korisnicima realizuje se u okviru dvije službe: Službe za izvršenje sudskih mjera i Službe za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku.

Služba za izvršenje sudskih mjera zadužena je za:

1. izvršavanje izrečenih odgojnih mjera upućivanja u odgojni centar i odgojnih mjera izrečenih na osnovu Zakona o prekršajima<sup>107</sup>;
2. privremeni smještaj maloljetnika u toku pripremnog postupka po naredbi suda<sup>108</sup>;

---

105 „Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 38/14 (prečišćeni tekst).

106 Centar za socijalni rad u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta, a na prijedlog stručnog tima, rješenjem može odlučiti o smještaju maloljetnika u ovu službu i bez pristanka roditelja (mjera može trajati najduže dva mjeseca).

107 Od decembra 2014. godine nadležne službe socijalne zaštite počele su se obraćati Centru sa zahtjevima za realizaciju odluka donesenih u prekršajnom postupku, kao najkompetentnijoj i jedinjoj nadležnoj ustanovi za rad s maloljetnim počiniocima krivičnih i prekršajnih djela.

108 Do danas samo jedan takav slučaj.

3. provođenje individualnih preventivnih tretmana s djecom koja iskazuju određene poremećaje u ponašanju, a koju upućuju nadležne službe socijalne zaštite, osnovne i srednje škole s područja Kantona Sarajevo ili roditelji maloljetnika<sup>109</sup> (maloljetnici se isključivo primaju na poludnevni boravak);
4. realizovanje i drugih aktivnosti prevencije koje su u funkciji smanjenja maloljetničkog kriminaliteta na području Kantona Sarajevo.

Služba za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku vrši prijem maloljetnika (od pet do osamnaest godina, oba spola) koji iskazuju određene oblike poremećaja u ponašanju u cilju stručnog rada kroz individualne i grupne programe tretmana i privremeni stacionarni smještaj u kriznim situacijama, po rješenju Centra za socijalni rad. Prema navodima uposlenih, djeca koja se tretiraju u ovoj službi su uglavnom djeca u socijalnoj potrebi, asocijalnog ponašanja i djeca koja su pod rizikom da dođu u sukob sa zakonom.

Iz strukture počinjenih krivičnih djela zbog kojih je sud uputio maloljetnike u Odgojni centar vidljivo je da se većinom radi o imovinskim krivičnim djelima i krivičnim djelima s elementom nasilja (teška krađa, nasilje u porodici, razbojništvo, teške tjelesne povrede, nasilničko ponašanje i dr.).

U toku 2015. godine Centar je postupao po rješenjima nadležnih sudova za 16 muških maloljetnika i jednu maloljetnicu, starosne strukture od 16 do 18 godina. Za njih devet izrečena je mjera neprekidnog boravka u trajanju do 20 dana, za dvojicu u trajanju 15 i 10 dana, dok je za ostale (njih šest) izrečena mjera na dva, tri, četiri ili šest sati dnevno.

U toku 2015. godine Služba za izvršenje sudskih mjera realizovala je dvije odgojne mjere izrečene u skladu sa Zakonom o prekršajima, a individualni preventivni tretmani realizovani su sa 14 korisnika.

Kapacitet objekta za smještaj maloljetnika po nalogu suda na neprekidni boravak iznosi 14 kreveta, a kapacitet cjelodnevnog smještaja maloljetnika na osnovu odluke Centra za socijalni rad u Službi za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku iznosi pet kreveta. Kapacitet objekta za prijem maloljetnika na poludnevni tretman nije ograničen.

U razgovoru s upravom naglašena je potreba za formiranjem Službe za dijagnostiku i opservaciju koja još uvijek nije uspostavljena zbog manjka sredstava i adekvatnog prostora, iako za njen rad postoje normativne pretpostavke. Za stavljanje u funkciju ove organizacione jedinice, uz korištenje postojećih resursa, potrebno je osigurati prijem novih zaposlenika, opremu i sredstva za rad, te pokrivanje troškova smještaja maloljetnika.

Za vrijeme posjete u ovoj ustanovi nisu boravili maloljetnici kojima je sud izrekao odgojnu mjeru neprekidnog boravka, dok su na određeni broj sati tokom dana upućena dvojica maloljetnika. U Službi za prevenciju, prihvata i zaštitu djece u riziku u vrijeme posjete boravila je jedna maloljetnica na cjelodnevnom tretmanu po nalogu Centra za socijalni rad.

<sup>109</sup> U 2015. godini 21% korisnika individualnih preventivnih tretmana se javilo zbog poteškoća u školi, u smislu velikog broja negativnih ocjena, isključenja iz škole ili negativnog vladanja i lošeg odnosa prema disciplinskim zahtjevima škole. 14% maloljetnika se javilo iz razloga narušenih porodičnih odnosa, loše komunikacije ili usljed njenog izostanka i sl. Kod 36% maloljetnika razlozi dolaska na preventivne tretmane bile su kombinovane poteškoće u školi i u porodici, a za preostali broj maloljetnika, tačnije njih 29% postojala je potreba istovremenog rada kada je u pitanju porodica, škola, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, prevencija prosjačenja, počinjenje krivičnih i prekršajnih djela i sl.



**Prostorni resursi:** U maju 2012. godine trajno je riješeno pitanje smještaja Centra u objektu namjenski rekonstruisanom i adaptiranom za obavljanje djelatnosti koja se odnosi na izvršenje odgojne mjere upućivanja maloljetnika u odgojni centar. U sklopu objekta nalaze se prostorije za dnevni boravak i radno-okupacionu terapiju, učionica za obrazovne aktivnosti, prostorije za individualni i grupni rad, sportske aktivnosti, te administrativne poslove.

Ombudsmeni konstatuju da prostorije Odgojnog centra ispunjavaju sve standarde predviđene za rad i tretman maloljetnika i dobar su primjer drugim ustanovama.

**Tretman maloljetnika:** Resocijalizacija i korekcija nepoželjnih osobina ličnosti i navika u ponašanju maloljetnika provodi se uglavnom kroz individualni rad, te grupni ukoliko za to postoji dovoljan broj maloljetnika. Stručni tim po prijemu maloljetnika pristupa izradi individualnog plana i programa rada, bilo da se radi o izvršenju odgojne mjere ili programu preventivnog tretmana. Individualni plan sadrži plan postupanja i ciljeve tretmana za određeno vremensko razdoblje s kojima se maloljetnik upoznaje, a njegovi komentari i reagovanja unose se u plan. Roditelji se uključuju u planiranje rada s maloljetnikom prilikom prvog razgovora.

Osoblje Centra u radu s maloljetnicima provodi intenzivni i poluintenzivni multimodalni program resocijalizacije (prilikom osmišljavanja i realizacije programa u obzir se uzima dužina trajanja tretmanskog procesa)<sup>110</sup>. Ovaj program rada podrazumijeva sveobuhvatno djelovanje na individualnom, porodičnom, obrazovnom i vršnjačkom nivou, te odnosu prema krivičnom djelu. Na osnovu dnevnih ocjena sačinjava se konačni izvještaj o postignutom rezultatu tretmana maloljetnika koji se dostavlja sudu i centru za socijalni rad<sup>111</sup>.

Uposlenici ove ustanove, vođeni dosadašnjim iskustvom u radu, navode da odgojna mjera upućivanja u odgojni centar uz kvalitetan odgojni tretman i uključenost svih bitnih faktora, ostvaruje svrhu i cilj izricanja. Mali broj evidentiranih recidivista, te primjeri u kojima maloljetnici nakon izvršenja mjere dobrovoljno nastavljaju preventivni tretman u Centru, dokaz su navedenog.

Imajući u vidu dosadašnja iskustva u radu s maloljetnicima koja ukazuju na dobre rezultate ovakvog tretmana, Ombudsmeni ohrabruju sudije za maloljetnike da češće izriču ovu mjeru u sredinama u kojima odgojni centri postoje.

Posebno ističemo trud i požrtvovanost zaposlenika Službe za prevenciju, prihvat i zaštitu djece u riziku (u oviru koje djeluje i dnevni centar) koji u postojećim prostornim kapacitetima<sup>112</sup> uspijevaju pružiti svu potrebnu pomoć i podršku maloljetnicima u socijalnoj potrebi, zatečenim u skitnji, prosjačenju i bez nadzora roditelja. Ombudsmeni ukazuju na to da rad ove službe predstavlja primjer dobre prakse u Bosni i Hercegovini.

110 Radi se o kombinovanom pristupu koji uključuje bihevioralne, kognitivne i psiho-edukativne komponente. Određena istraživanja ukazuju da su upravo ti programi, uz kognitivno-bihevioralne, najefikasniji kada je riječ o suzbijanju recidivizma. Ovakvi programi uključuju veliki broj tehnika koje mogu uticati na kognitivne vještine, npr. samoanalize, trening samokontrole, razmatranje ciljeva i sredstava.

111 Izvještaj o toku i rezultatima provedbe mjere dostavlja se na zahtjev sudiji, tužitelju i organu starateljstva tokom samog trajanja mjere i obavezno po njenom isteku, a u slučaju kada je ova mjera određena u najdužem trajanju, svakih 15 dana.

112 Služba smještena u prostoru koji je Centru ustupilo resorno ministarstvo bez naknade, a koji se nalazi u prizemlju stambene zgrade.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** U razgovoru sa zaposlenicima zaduženim za tretman maloljetnika jasno je vidljiva njihova posvećenost radu s mladim ljudima i sposobnost motivisanja maloljetnika i pružanja podrške u obrazovanju. Prema navodima uprave, većina maloljetnika upućena u ovu ustanovu izgubila je pravo na redovno pohađanje nastave zbog čega je osoblje primorano vršiti pritisak na škole u cilju ponovnog upisa. Aktuelan je i problem vanrednog školovanja koje, nakon blokiranja računa Centra za socijalni rad, finansira resorno ministarstvo.

**Nagrade i kazne:** Disciplinsko kažnjavanje ne postoji, pa u slučaju kršenja pravila s maloljetnicima se obavlja razgovor u kojem im se sugerše da takvo ponašanje ne ponavljaju. Načini nagrađivanja i poticanja maloljetnika navode se u svakom individualnom planu postupanja (npr. odlazak na utakmice, kulturna dešavanja, šetnje i sl.).

**Zdravstvena zaštita:** Usluge zdravstvene zaštite maloljetnicima pružaju se eksterno, kod školskog ili porodičnog ljekara, a izuzetno i u hitnim slučajevima koriste se usluge hitne medicinske pomoći. U slučaju upućivanja maloljetnih ovisnika o narkoticima, traži se podrška JU Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantona Sarajevo i Odjela dječije psihijatrije Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su mišljenja da bi postojanje protokola o saradnji i postupanju u takvim slučajevima znatno olakšalo postupanje zaposlenika Centra.

Prema navodima uprave, Ustanova je osposobljena i za slučajeve trudnoće, dojenja i čuvanja djece maloljetnica kojima je izrečena mjera cjelodnevnog boravka. Navedenim maloljetnicama se osigurava adekvatan smještaj i ishrana, a njihovim bebama dodatna ishrana i higijenske potrepštine.

## Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Disciplinskom centru za maloljetnike Sarajevo i Ministarstvu za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajeva da:

1. u funkciju stave Dijagnostičko-opservacioni centar kao organizacionu jedinicu Disciplinskog centra.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci.

---

## 2. Odgojni centar Tuzlanskog kantona

**Opšti podaci:** Odgojni centar Tuzlanskog kantona<sup>113</sup> javna je ustanova osnovana Zakonom o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona<sup>114</sup> kojim je uređen njen status, pravni položaj, djelatnost i financiranje, te upravljanje, rukovođenje, vršenje nadzora i druga pitanja vezana za rad. Djelatnost Odgojnog centra Zakonom je definisana kao: „Izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojni centar u kojem se vrši dijagnostika i opservacija maloljetnih učinilaca krivičnih djela tokom sudskog postupka, prema naredbi tužilaštva ili suda, te obezbjeđenje prihvata i privremenog smještaja maloljetnih učinilaca krivičnih djela tokom pripremnog postupka odnosno sudskog postupka<sup>115</sup>”, te „Stručni dijagnostičko-opservacioni tretman maloljetnika sa izraženim poremećajima u ponašanju, u cilju otkrivanja i procjene uzroka i intenziteta poremećaja koji su doveli do toga, kao i poduzimanja adekvatnog tretmana za suzbijanje takvog ponašanja<sup>116</sup>”. Zakonom je predviđeno da nadzor nad njegovom provedbom vrši Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona.

**Kadrovska struktura:** U rad s maloljetnicima neposredno je uključen direktor Centra i šest zaposlenika: socijalni radnik, psiholog, socijalni pedagog i tri pedagoga-psihologa.

**Struktura maloljetnika i kapaciteti:** Smještajni kapaciteti Centra obuhvataju dvije sobe s dva kreveta za maloljetnike i jednu sobu s dva kreveta za maloljetnice. U vrijeme posjete na neprekidnom boravku po odluci suda bilo je smješteno troje maloljetnika. Struktura krivičnih djela zbog kojih se maloljetnicima najčešće izriče ova sankcija ukazuje da se uglavnom radi o krivičnim djelima protiv imovine.

**Prostorni resursi:** Odgojni centar Tuzlanskog kantona smješten je u zgradi koja je u vlasništvu Općine Tuzla i ustupljena je u tu svrhu bez naknade Vladi Tuzlanskog kantona. Prostorni kapaciteti su zadovoljavajući, kao i opremljenost objekta sadržajima za rad s maloljetnicima, međutim sama lokacija nije adekvatna jer se objekat nalazi na trećem spratu zgrade bez odvojenog ulaza. Iz uprave ističu da uz pomoć donatorskih sredstava planiraju izgraditi stepenište s vanjske strane kako bi Odgojni centar imao zaseban ulaz. U objektu nema dovoljno prostora i uslova za pripremanje hrane, pa se maloljetnicima ručak i večera obezbjeđuju u Javnoj ustanovi Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla. Problem nastaje u slučaju boravka većeg broja maloljetnika jer Ustanova raspolaže samo jednim vozilom.

**Tretman maloljetnika:** U Odgojnom centru se, osim izvršenja odgojne mjere i tretmana maloljetnika koje je sud uputio, provode i preventivne aktivnosti s maloljetnicima na inicijativu centara za socijalni rad, roditelja ili škole. Osoblje Centra u organizacionoj jedinici za dijagnostiku i opservaciju vrši i dijagnostičku obradu maloljetnika i utvrđuje i procjenjuje etiologiju i intenzitet poremećaja u ponašanju s ciljem određivanja daljnjeg tretmana za maloljetnike na preventivnim tretmanima.

Prema navodima uprave, roditelji maloljetnika se za pomoć često obraćaju osoblju ovog centra, u kojim slučajevima se upućuju na nadležni centar za socijalni rad<sup>117</sup> koji vrši socijalnu anamnezu i maloljetnike

113 Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 8/15) Ustanova mijenja naziv u: „Javna ustanova Odgojni centar Tuzlanskog kantona”.

114 „Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 5/09, 15/13 i 08/15.

115 Član 6. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona.

116 Član 5. tačka b) Zakona o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona.

117 Odgojni centar Tuzlanskog kantona potpisao je protokol sa svim centrima za socijalni rad na području Tuzlanskog kantona kojim je definisan način dolaska maloljetnika/ce u Ustanovu.

upućuje na tretman. Roditelji maloljetnika se o njihovom prisustvu i napredovanju u tretmanskome procesu najčešće raspituju telefonskim putem, a osoblje ove ustanove obavještava sud i centar za socijalni rad kada prepozna da je uzrok devijantnog ponašanja kod maloljetnika u porodičnim odnosima.

Rad u Odgojnom centru ovisi o terminu dolaska maloljetnika<sup>118</sup>, a u slučajevima upućivanja maloljetnika na neprekidni boravak, rad je organizovan 24 sata tokom sedam dana u sedmici, kroz dnevne smjene i noćni rad odgajatelja, a ciklus se utvrđuje rasporedom rada stručnih zaposlenika.

Maloljetnik u Odgojni centar dolazi u pratnji roditelja/staratelja i predstavnika nadležnog centra za socijalni rad. Po prijemu maloljetnika uprava donosi rješenje o početku izvršenja odgojne mjere, psiholog izvršava psihološku procjenu i formira se stručni tim koji će biti angažovan na tretmanu. Zaprimanjem neophodne dokumentacije formira se dosje koji sadrži sljedeće dokumente: dnevnik rada, individualni plan rada, osobni karton, zapisnike individualnih tretmana.<sup>119</sup>

Sadržaji individualnog plana tretmana raščlanjeni su na različita odgojna područja i to: odnos prema sebi, odnos prema drugima, odnos prema obrazovanju, odnos prema roditeljima, odnos prema počinjenom krivičnom djelu, modifikacija ponašanja, interesi i navike, obrazovne aktivnosti i sve druge aktivnosti prema procjeni stručnog tima.

Rad s maloljetnicima se realizira kroz individualni i grupni rad, a obuhvata svakodnevne sportsko-rekreativne aktivnosti i radno-okupacione tretmane, održavanje radionica koje obrađuju određene teme, organizovanu likovnu radionicu i rad na računaru. Maloljetnici sudjeluju i u održavanju higijene prostorija Centra, čišćenju i krečenju, ovisno o uzrastu maloljetnika.

U tretmanu se primjenjuju socio-pedagoške i psihološke metode rada koje su usmjerene na promjenu ponašanja i resocijalizaciju maloljetnika. U okviru tretmana s maloljetnicima se koriste i modeli Geštalt terapije.

U pogledu boravka maloljetnika na svježem zraku, iz uprave ističu da se u blizini Centra nalazi sportsko igralište s košem i golovima u vlasništvu obližnje škole, ali maloljetnici ovo igralište koriste rijetko, vikendom ili u vremenskom periodu u kojem nema nastave.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine izražavaju zabrinutost činjenicom da maloljetnici ne provode dovoljno vremena na otvorenom. Smatraju da bi vanjski prostori trebali biti prostrani i odgovarajuće opremljeni kako bi maloljetnici imali priliku da se fizički iskažu.

**Obrazovanje i stručno osposobljavanje:** Maloljetnici koji su do dolaska u Odgojni centar redovno pohađali nastavu nastavljaju školovanje i za vrijeme izvršavanja mjere. Međutim, djeca koja ne pohađaju školsku nastavu ne uključuju se u obrazovni sistem zbog, kako iz uprave ističu, prekratkog roka izvršenja kazne, iako osoblje Centra na različite načine motiviše maloljetnike da nastave s obrazovanjem.

**Pogodnosti i sankcije:** Maloljetnici se nagrađuju aktivnostima koje više odgovaraju njihovim afinitetima, a kažnjavaju se na način da manje vremena provode gledajući televiziju i koristeći *playstation*. Uprava kao poteškoću u terapijskom programu navodi upravo nemogućnost korištenja pogodnosti, ističući da Federalno ministarstvo pravde u tu svrhu još uvijek nije donijelo pravilnik o pogodnostima.

118 Mjera boravka u odgojnom centru na određeni broj sati tokom dana izvršava se u periodu od 8:00 do 20:00 sati, u slobodnom vremenu maloljetnika usklađenom sa školskim ili radnim obavezama.

119 „Politika izvršenja odgojne mjere Javne ustanove Odgojni centar Tuzlanskog kantona”, str. 4.

Iako cjelodnevni boravak maloljetnika u Odgojnom centru traje do tri mjeseca, tokom kojeg perioda nisu propisane pogodnosti, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine podržavaju mišljenje osoblja da bi efekat provođenja ove mjere bio još efikasniji ukoliko bi Federalno ministarstvo pravde donijelo pravilnik o korištenju pogodnosti.

**Zdravstvena zaštita:** Prilikom prijema u Centar, maloljetnik je dužan dostaviti liječnički nalaz i ovjerenu zdravstvenu knjižicu. Uprava ističe da se često susreće s problemom djece koja nisu zdravstveno osigurana, a koji problem će nastojati riješiti dobrovoljnim zdravstvenim osiguranjem. U slučajevima bolesti ili povrede maloljetnika, prva pomoć im se pruža u Ustanovi, a u slučaju hitne medicinske pomoći poziva se služba hitne pomoći ili se osigurava pratnja maloljetnika do iste.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine naglašavaju da maloljetnicima mora biti obezbijeđena potpuna besplatna zdravstvena zaštita tokom izvršavanja odgojne mjere.

Žalbene procedure: Maloljetnici imaju mogućnost svakodnevno razgovarati s direktorom o problemima s kojima se susreću, a na vidnom mjestu imaju postavljenu i kutiju za žalbe. Iz razgovora obavljenog s maloljetnicima koji su u trenutku posjete boravili u Odgojnom centru jasno proizilazi da su zadovoljni uslovima boravka i odnosom osoblja.

## Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Odgojnom centru Tuzlanskog kantona i Ministarstvu pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona da:

1. poduzmu aktivnosti i mjere kako bi se svi obroci za maloljetnike obezbijedili u prostorijama Centra i da se prestane s dosadašnjom praksom odvođenja maloljetnika u Javnu ustanovu Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla.  
Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.
2. osiguraju odvojen ulaz u Odgojni centar izgradnjom stepenica s vanjske strane zgrade.  
Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.
3. povećaju broj zaposlenih u Odgojnom centru uvažavajući aktivnosti koje se provode u okviru Odjeljenja za opservaciju i dijagnostiku.  
Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

## E. USTANOVE ZA IZVRŠENJE MJERE PRITVORA

### Uvodne napomene

Zakonsko određenje u Bosni i Hercegovini i Brčko Distriktu jednako određuje da tužitelj, nakon dovođenja maloljetnika lišenog slobode, bez odgađanja, a najkasnije u roku 24 sata, ispituje maloljetnika i odlučuje da li će sudiji uputiti prijedlog za izricanje mjera zabrane, privremenog smještaja ili prijedlog za određivanje pritvora ili će maloljetnika pustiti na slobodu. Prilikom predlaganja tužitelj uvijek daje prednost mjerama zabrane, potom mjeri privremenog smještaja u prihvatilište ili sličnu ustanovu, dok pritvor kao krajnju mjeru predlaže samo ako se prethodnim mjerama ne može osigurati prisustvo maloljetnika tokom suđenja<sup>120</sup>. Navedeni rok za odlučivanje tužioca u Republici Srpskoj iznosi 12 sati<sup>121</sup>.

Sudija u roku 12 sati od prijema prijedloga tužitelja odlučuje o određivanju pritvora ili maloljetnika pušta na slobodu. Po rješenju sudije, pritvor može trajati najduže 30 dana od dana lišenja slobode, uz obavezu vijeća da vrši kontrolu neophodnosti pritvora svakih 10 dana, uz prethodno izjašnjenje tužitelja o poduzetim radnjama za period koji prethodi kontroli. Odlukom vijeća, po obrazloženom prijedlogu tužitelja, pritvor se može produžiti za još 30 dana<sup>122</sup>.

Maloljetnik se u pritvor smješta odvojeno od punoljetnih osoba, te mu se omogućavaju uvjeti korisni za njegov odgoj i zanimanje. Sudija može u svako doba obići pritvorenika, s njim razgovarati i od njega primati pritužbe. Obilazak maloljetnika u pritvoru vrši i tužitelj<sup>123</sup>.

Za potrebe izrade ove analize, obavljen je monitoring pritvorskih jedinica u kazneno-popravnim zavodima u Sarajevu i Banjoj Luci, a od ostalih kazneno-popravnih zavoda na području Bosne i Hercegovine informacija o tome da li u okviru postojećih pritvorskih jedinica imaju smještenih maloljetnika zatražena je putem telefona<sup>124</sup>. Naime, Ombudsmani Bosne i Hercegovine su željeli u što većoj mjeri sagledati pravo stanje na terenu, kako bi u budućim redovnim aktivnostima i u okviru izvještavanja o stanju u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija posebnu pažnju posvetili pravima pritvorenih lica, posebno pravima maloljetnih pritvorenih lica.

120 Član 98. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta.

121 Član 98. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske.

122 Član 100. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta.

123 *Ibid.*, član 103.

124 Razgovori obavljeni s kazneno-popravnim zavodima u Tuzli, Zenici, Busovači, Orašju, Mostaru, Doboju, Bihaću i Foči 28. 4. 2016. godine, a s kazneno-popravnim zavodima u Trebinju i Istočnom Sarajevu 3. 5. 2016. godine. Obilazak i monitoring pritvorske jedinice pri Kazneno-popravnim zavodu Banja Luka obavljen je 3. 5. 2016. godine.

## 1. Pritvorska jedinica Kazнено-popravnog zavoda Sarajevo

Kazнено-popravni zavod Sarajevo ustanova je poluotvorenog tipa u okviru čijeg Odjeljenja Miljacka djeluje i pritvorska jedinica. Iako kapaciteta 88 pritvorenika, broj pritvorenih lica u pritvorskoj jedinici daleko je veći, pa je tako u decembru 2015. godine u ovaj zavod smješteno čak 180 pritvorenika. U momentu posjete u pritvorskoj jedinici nije bilo smještenih maloljetnih lica, a prema navodima uprave Zavoda, posljednji maloljetnik pušten je iz pritvora u decembru 2015. godine.

Na osnovu takvih informacija neminovno se postavlja pitanje na koji način je u uslovima pretrpanosti Zavoda maloljetnicima uopšte moguće obezbijediti uslove koji će biti korisni za njihov razvoj<sup>125</sup>. Uпитno je da li se može osigurati odvojenost maloljetnih od punoljetnih lica u situaciji kada je broj pritvorenika više od dva puta veći od predviđenih kapaciteta pritvora. Iz uprave Zavoda ističu da se nerijetko traži saglasnost suda za smještanje maloljetnog pritvorenika u sobu s mlađim punoljetnim licem.<sup>126</sup>

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ukazuju na stavove Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja da maloljetni pritvorenici moraju biti smješteni u pritvorskim centrima posebno projektovanim za osobe te dobi, u okruženju koje ne podsjeća na zatvor, pod režimom koji odgovara njihovim potrebama i osobljem obučanim za rad s mladim ljudima<sup>126</sup>.

Iako prilikom posjete Zavoda u pritvorskoj jedinici nije bilo smještenih maloljetnika, obilazak je obuhvatio sve prostorije u kojima pritvorenici borave, te sobe u koje se smještaju maloljetnici. Radi se o jednokrevetnim sobama bez televizora i ikakvog dodatnog namještaja, bez adekvatnog madraca i posteljine. Ukupan dojam koji se stiče obilaskom prostorija namijenjenih za smještaj pritvorenika jeste dojam nedostatka privatnosti, nedostatka aktivnosti, oronulosti objekta i prenatrpanosti soba, a koje se stanje u konačnici može smatrati ponižavajućim i nehumanim.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine konstatuju da trenutni smještajni uslovi u pritvorskoj jedinici ne ispunjavaju niti minimum standarda koji propisuju međunarodni dokumenti. Maloljetnici borave u lošim uslovima, lošem okruženju i režimu.

Prema navodima uprave, po prijemu maloljetnika popunjavaju se informativni upitnici koji, pored informacija o identitetu maloljetnika, sadrže podatke o načinu na koji je on doveden u ustanovu, da li prvi put izvršava mjeru pritvora, da li je sklon samopovređivanju, da li je pokušao samoubistvo, da li boluje od određenih bolesti koje zahtijevaju neodložno zbrinjavanje ili liječenje, da li je na posebnom režimu ishrane i slično.

Iako je jasno da se kod mjere pritvora uopće ne može govoriti o individualiziranim programima tretmana

125 Član 103., stav 1. i 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine propisuje: „Maloljetnik se nalazi u pritvoru odvojeno od punoljetnih osoba. Dok se nalazi u pritvoru, maloljetniku se omogućavaju uvjeti korisni za njegov odgoj i zanimanje.”

126 Evropski komitet za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), Standardi CPT-a, „Bitni” odjeljci Opštih izvještaja CPT-a, str. 85.

na način na koji se to može očekivati od ustanove za osuđena lica, Ombudsmeni ističu da pritvorenici ne mogu biti ostavljeni da čame zatvoreni u svojim ćelijama, te se od ustanova očekuje da pritvorenima omoguće da značajan dio dana (8 sati ili više) provedu van svojih ćelija i budu uključeni u svrsishodne aktivnosti raznolikog karaktera.

Maloljetnici posjete u pritvoru primaju po odobrenju suda, a prema navodima osoblja Zavoda, one ovise o praksi pojedinih sudova.

U zdravstvenoj službi Zavoda stalno su zaposlena tri medicinska tehničara koji rade puno radno vrijeme. Doktor opšte prakse, neuropsihijatar i stomatolog su zaposleni po osnovu ugovora o djelu i na raspolaganju su pritvorenim licima dva puta sedmično. Na pitanje na koji bi se način postupilo u slučaju apstinencijske krize pritvorenika, osoblje Zavoda odgovara da bi u takvom slučaju adekvatna liječnička pomoć pritvorenom licu bila pružena putem zavodske zdravstvene službe.

## **Preporuke Ombudsmana Bosne i Hercegovine**

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i upravi Kazneno-popravnog zavoda Sarajevo da:

odmah poduzmu neophodne aktivnosti u cilju obustavljanja upućivanja maloljetnika u pritvorsku jedinicu ovog Kazneno-popravnog zavoda, te iznalaženja adekvatnog rješenja odnosno ustanove koja bi zadovoljila uslove za smještaj maloljetnih osoba kojima je izrečena mjera pritvora.



---

## 2. Odjeljenje pritvora pri Kazneno-popravnom zavodu Banja Luka

U okviru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Banja Luka djeluje kao zasebno odjeljenje i pritvorska jedinica. Kapacitet Odjeljenja za pritvor je 116 pritvorenika, a u momentu posjete<sup>127</sup> u pritvoru se nalazilo 28 pritvorenika, s napomenom da nije bilo maloljetnika. Prema navodima uprave i službenoj evidenciji, u 2014. godini u pritvorskoj jedinici su boravila dva maloljetnika, a u 2015. godini takođe dva maloljetnika. U okviru Odjeljenja predviđena je soba za maloljetnike u kojoj se nalaze dva kreveta na sprat (za četvero maloljetnika). Maloljetna lica su odvojena od punoljetnih lica, a prema uputama sudije za maloljetnike Osnovnog suda u Banjoj Luci razdvajaju i maloljetnike, posebno ukoliko su saučesnici u izvršenju krivičnog djela.

Iako prilikom posjete Zavoda nije bilo smještenih maloljetnika, izvršen je obilazak prostorija u kojima borave pritvorenici i sobe u kojoj se smještaju maloljetnici. Radi se o četverokrevetnoj sobi s televizorom, policama na zidu, manjim ormarom, a u sobi se nalazi i mokri čvor s tuš-kabinom.

Prema navodima uprave, prilikom prijema maloljetnika vrši se identifikacija maloljetnika na osnovu ličnih dokumenata, rješenja suda o određivanju predmeta i odmah se vrši ljekarski pregled maloljetnika. Prilikom prijema on se upoznaje s pravima i obavezama. Zdravstvena zaštita je obezbijedena na taj način da Zavod ima stalno zaposlenog ljekara, koji je istovremeno i pomoćnik direktora Zavoda, kao i tri medicinska tehničara. S obzirom da se radi o mjeri pritvora, prema navodima uprave, svakako ne može biti govora o individualiziranim programima tretmana na način na koji se to može očekivati od ustanove za osuđena lica.

Maloljetnici primaju posjete u pritvoru po odobrenju suda, jednom sedmično po pola sata, a pravo na telefonski kontakt imaju jednom sedmično u trajanju od deset minuta. Kako iz uprave naglašavaju, u potpunosti se pridržavaju Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izvršenje mjere pritvora<sup>128</sup>, ali ističu i konkretne prijedloge o eventualnim izmjenama i dopunama navedenog pravilnika, posebno u vezi s članom 31. stav 3.<sup>129</sup>, u smislu potrebe pribavljanja pismenog odobrenja suda za svaki telefonski razgovor.

Na poseban upit, iz uprave pojašnjavaju da maloljetnicima eventualno obezbjeđuju društvene igre, a na raspolaganju su im knjige iz zavodske biblioteke.

Odjeljenje za pritvor je u potpunosti renovirano, raspolaže s pet govornica, a obezbijedene su i prostorije za vjerske obrede pritvorenika (pravoslavna, katolička i islamska vjeroispovijest).

---

127 3. 5. 2016. godine

128 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 35/11

129 „Za svaki telefonski razgovor pritvorenika, prije potvrđivanja optužnice, potrebno je pisano odobrenje nadležnog suda.”

---

### 3. Pritvorske jedinice u ostalim kazneno-popravnim zavodima na području BiH

U pritvorskoj jedinici u Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa Tuzla, na dan 28. 4. 2016. godine, smještena su dva maloljetnika, dok u Kazneno-popravnom zavodu zatvorenog tipa Zenica na isti dan nema maloljetnih pritvorenih lica.

U Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa Busovača, na dan 28. 4. 2016. godine, nema pritvorenih maloljetnih lica, niti su maloljetnici u ovaj zavod upućivani u posljednjih pet godina.

Istog dana iz Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa Orašje Ombudsmani dobijaju informaciju da u Zavodu nema maloljetnih pritvorenika, a iz Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa u Mostaru podatak da je u Zavodu smješten jedan maloljetni pritvorenik.

U Kazneno-popravni zavod Doboj maloljetni pritvorenici nisu nikada upućivani, a Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa Bihać, na dan 28. 4. 2016. godine, nema maloljetnih lica, s napomenom da ih u posljednje dvije godine nije ni bilo.

U Kazneno-popravnom zavodu Istočno Sarajevo, na dan 3. 5. 2016. godine, u pritvorskoj jedinici nema maloljetnika, a dana 4. 5. 2016. godine iz Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Bijeljina Ombudsmani dobijaju informaciju da u pritvorskoj jedinici ovog zavoda također nema maloljetnika, uz napomenu da se pritvaranje maloljetnika rijetko dešava i da, ukoliko se i desi, pritvor kratko traje.

# V GENERALNE PREPORUKE OMBUDSMANA BOSNE I HERCEGOVINE

---

## **Ombudsmani Bosne i Hercegovine upućuju sljedeću preporuku Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Vladi Republike Srpske, Vladi Kantona Sarajevo i Vladi Tuzlanskog kantona:**

Da izvrše izdvajanje budžetskih sredstava potrebnih za upošljavanje dodatnog kadra u ustanovama za izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora i ustanovama za izvršavanje vaspitnih/odgojnih mjera.

## **Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i Ministarstvu pravde Republike Srpske:**

1. Da u okviru stručnog usavršavanja profesionalaca koji su uključeni u tretman maloljetnika u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija, organizuju kontinuiranu, specijalizovanu i licenciranu obuku koja će zadovoljiti najviše domaće međunarodne standarde.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

2. Da podrže zavodske ustanove u naporima u cilju osiguranja češćeg korištenja pogodnosti u mjestu stanovanja porodice maloljetnika, kao i drugih pogodnosti propisanih zakonom. U tu svrhu Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju i korištenje modela „medijacije u zajednici”<sup>130</sup> kao inovativnog programa u sferi restorativne pravde.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

3. Da prema zakonodavcu zagovaraju konceptualne promjene u vezi s postojećom politikom „mogućnosti na uslovni otpust”, u smislu uvođenja politike „prava na uslovni otpust za maloljetnike”, kada se na osnovu postignutog uspjeha u odgoju može opravdano očekivati da maloljetnik ubuduće neće činiti krivična djela i da će se u sredini u kojoj živi dobro ponašati. Ombudsmani Bosne i Hercegovine nakon obilaska svih ustanova ocjenjuju da postoji veoma nizak stepen odobravanja uslovnog otpusta.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

4. Da intenzivnije razvijaju programe postpenalne zaštite maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

5. Da svakom maloljetniku za vrijeme trajanja odgojne mjere i kazne maloljetničkog zatvora osiguraju što kvalitetnije obrazovanje, uvažavajući i njihovo pravo na izražavanje mišljenja i participaciju u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, a tamo gdje im je započeto školovanje onemogućeno, obezbijede preduslove i sredstva za njegov nastavak.<sup>131</sup>

Rok za realizaciju preporuke: odmah i permanentno.

---

130 Pojam medijacije u smislu Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je proces posredovanja u kojem neutralna treća osoba (medijator) pomaže žrtvi i učiniocu krivičnog djela da komunikacijom postignu obostrano prihvatljivo rješenje spora.

131 Član 126. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku RS i član 127. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

6. Da regulišu pitanje ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu zaštitu maloljetnika smještenih u ustanove za izvršenje krivičnih sankcija.<sup>132</sup>  
Rok za realizaciju preporuke: odmah.
7. Da sačine sveobuhvatnu strategiju za upravljanje problemom ovisnosti i prevencijom samopovređivanja maloljetnika koji izvršavaju krivične sankcije u ustanovama.  
Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.
8. Da zajedničkim aktivnostima, uz podršku UNICEF-a i Ombudsmana Bosne i Hercegovine, dogovore i organizuju razmjenu iskustava stručnog osoblja iz Vaspitno-popravnog doma Banja Luka i Odgojno-popravnog doma Orašje odmah po početku rada, kao i razmjenu iskustava stručnog osoblja odgojnih centara u Federaciji Bosne i Hercegovine, nakon što dođe do osnivanja vaspitnih centara u Republici Srpskoj. Ombudsmani smatraju da bi međusobna razmjena dobrih praksi doprinijela ujednačavanju prava maloljetnika u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini, te u tom pravcu preporučuju da nadležna entitetska ministarstva u što skorijem roku organizuju obuke i međusobnu razmjenu dobrih praksi periodično.

### **Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske:**

Da poduzme neophodne aktivnosti na osnivanju vaspitnog centra za maloljetnike čijim bi se radom osigurao kratkotrajni, ali intenzivni tretman maloljetnika, posebno uvažavajući primjere dobrih praksi odgojnih centara u Sarajevu i Tuzli, a sve u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske.

Rok za realizaciju preporuke: dvije godine.

### **Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde:**

Da donese Pravilnik o korištenju pogodnosti za maloljetnike smještene u ustanove za izvršavanje krivičnih sankcija.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci.

### **Ombudsmani Bosne i Hercegovine preporučuju Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine:**

Da u okviru svojih nadležnosti uspostavi adekvatne mehanizme za trajno praćenje rada sudija i tužilaca u cilju potpunog poštivanja obaveza koje su propisane zakonima o zaštiti i postupanju s maloljetnicima i djecom u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, posebno kada su u pitanju njihove obaveze nadzora nad izvršenjem izrečenih sankcija obilaskom ustanova.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

---

132 Član 127. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku RS i član 128. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

## **Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Centru za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i Centru za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske:**

Da intenzivnije poduzimaju mjere s ciljem sticanja posebnih znanja i kontinuiranog stručnog osposobljavanja i usavršavanja sudija i tužilaca iz oblasti dječijih prava, prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite, kao i da osnažuju tužioce i sudije za što češće izricanje alternativnih mjera.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i kontinuirano.

## **Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike i kantonalnim ministarstvima za socijalnu politiku:**

Da zbog veoma važne uloge koju u pružanju postpenalne zaštite maloljetnika imaju centri za socijalni rad i druge ustanove socijalne zaštite, rade na realizaciji programa postpenalne zaštite maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i permanentno.

## **Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Maloljetničkom zatvoru Istočno Sarajevo, Odjeljenju maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnog zavodu Zenica, Vaspitno-popravnog domu pri Kazneno-popravnog zavodu Banja Luka, Odgojno-popravnog domu pri Kazneno-popravnog zavodu Tuzla, Javnoj ustanovi Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo, Kantonalnoj javnoj ustanovi Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo i Odgojnom centru Tuzlanskog kantona:**

1. Da u neposredni rad s maloljetnicima uključe volontere iz zajednice koji bi kroz programe psihosocijalne podrške mogli značajno doprinijeti resocijalizaciji. U tom pravcu Ombudsmeni preporučuju uvođenje modela/projekta „Stariji brat, starija sestra” kao primjer dobre prakse za djecu u ustanovama socijalne zaštite koji se na našim prostorima realizuje već dugi niz godina<sup>133</sup>.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

2. Da zbog postojeće restriktivne prakse, odnosno nekorištenja pogodnosti u mjestu stanovanja porodice maloljetnika usljed negativnih sigurnosnih provjera i izvještaja policijskih uprava, uspostave i intenziviraju saradnju osoblja sa zajednicom, centrima za socijalni rad i porodicom maloljetnika u cilju stvaranja uslova za korištenje pogodnosti u sredini gdje će se maloljetnik vratiti.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

3. Da zaposlenicima koji su zaduženi za neposredni vaspitni rad s maloljetnicima obezbijede inovativne module edukacije koji su usmjereni na podršku u odrastanju, nenasilnu komunikaciju, te programe osnaživanja djece za budućnost bez rizičnih stilova življenja.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i permanentno.

4. Da veću pažnju posvete kreiranju i realizaciji individualnih planova postupanja prilagođenih osobinama i potrebama svakog maloljetnika pojedinačno sukladno zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Plan treba obuhvatiti niz aktivnosti koje se s

133 Projekat „Stariji brat, starija sestra” usmjeren je ka podršci u rješavanju problema djece bez roditeljskog staranja tokom institucionalnog zbrinjavanja i uspješno se realizuje već 12 godina. Uloga volontera, „starijeg brata ili starije sestre”, jeste da djetetu bude pozitivan model ponašanja i pruža podršku i savjete tokom druženja. Kroz druženje s volonterima djeca uče o osnovnim životnim vještinama i znanjima koja im mogu dodatno pomoći pri suočavanju s problemima koje donosi život (više o volonterskom programu i projektu na [www.novageneracija.org](http://www.novageneracija.org)).

maloljetnikom provode u cilju podsticanja njegovog fizičkog i psihičkog zdravlja, samopoštovanja i osjećaja odgovornosti, a koji ujedno razvijaju stavove i vještine koje će ih odvratiti od ponovnog činenja krivičnih djela. Plan treba biti usmjeren ka pripremi maloljetnika za otpust što je ranije moguće, te nagovijestiti odgovarajuće mjere nakon otpusta, a potrebno ga je ažurirati redovno uz učešće maloljetnika i koliko god je moguće i njihovih roditelja ili staratelja<sup>134</sup>.

Rok za realizaciju preporuke: odmah i nastaviti permanentno.

5. Da veću pažnju posvete zdravstvenoj zaštiti maloljetnika kao sastavnom dijelu multidisciplinarnog (medicinsko-psiho-socijalnog) programa njege koji podrazumijeva saradnju zdravstvenog tima s vaspitačem, psihologom i socijalnim radnikom.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

6. Da za sve maloljetnike tokom izdržavanja kazne obezbijede kolektivno osiguranje od posljedica nezgoda kod osiguravajućih društava.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

7. Da uvedu superviziju<sup>135</sup> za sve zaposlene koji su u neposrednom kontaktu s maloljetnicima.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

8. Da uključe roditelje i zakonske staratelje u proces izvršenja sankcija, s izuzetkom u slučajevima u kojima to nije u najboljem interesu maloljetnika. Članovi šire porodice kao i šire zajednice mogu također učestvovati u postupku ukoliko je to potrebno.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

---

134 Tačka 50.1. Dodatka Preporuci br. CM/Rec (2008) 11 u vezi s Evropskim zatvorskim pravilima za maloljetne počinoce krivičnih djela koji izdržavaju sankcije ili mjere.

135 „Supervizija je posebna edukativna, razvojna i podupiruća metoda koja omogućava pojedincu da putem vlastitog iskustva dođe do novih stručnih spoznaja i proširi spoznaje o sebi samom, da integriše praktična iskustva s teoretskim znanjem, da se oslobodi napetosti i tjeskobe, pa čak i stresa, i da kontinuirano izgrađuje svoj stručni identitet.” Kobolt, A., Žorga, S. (2000). Supervizija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

**Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju vladama entiteta i nadležnim ministarstvima:**

Da formiraju posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje maloljetnika u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima i djecom u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, kako bi se omogućilo izricanje ove mjere, kao i mjere bezbjednosti/sigurnosti obavezno psihijatrijsko liječenje.

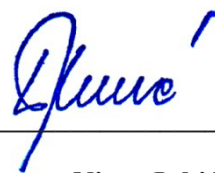
Rok za realizaciju preporuke: dvije godine.

**Navedene institucije se pozivaju da dostave odgovore o načinima realizacije preporuka pismenim putem na adresu Akademika Jovana Surutke broj 13, Banja Luka.**

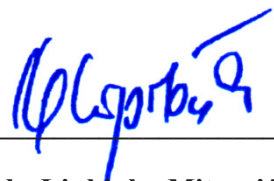
**Ombudsmeni Bosne i Hercegovine:**



**mr. sc. Jasminka Džumhur**



**Nives Jukić**



**dr. Ljubinko Mitrović**

## ANEX I

### PREGLED POSJETA USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM

DATUM POSJETE	NAZIV USTANOVE
27. 1. 2016. godine	Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo
27. 1. 2016. godine	Pritvorska jedinica Kazнено-popravnog zavoda Sarajevo
28. 1. 2016. godine	Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo
28. 1. 2016. godine	Kantonalna javna ustanova Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo
29. 1. 2016. godine	Odjeljenje maloljetničkog zatvora pri Kazнено-popravnom zavodu u Zenici
4. 2. 2016. godine	Vaspitno-popravni dom pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka
4. 2. 2016. godine	Odgojno-popravni dom Orašje (u izgradnji)
5. 2. 2016. godine	Odgojno-popravni dom pri Kazнено-popravnom zavodu Tuzla
5. 2. 2016. godine	Odgojni centar Tuzlanskog kantona
3. 5. 2016. godine	Odjeljenje pritvora pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka



## ANEX II

### OCJENA STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM

Prilikom posjeta ustanovama koje se bave institucionalnim tretmanom maloljetnika u sukobu sa zakonom i direktnog kontakta s osobljem i maloljetnicima, radna grupa je posebnu pažnju posvetila sljedećim oblastima: kadrovska struktura, struktura maloljetnika i kapaciteti, prostorni resursi, tretman maloljetnika, obrazovanje i stručno osposobljavanje, sistem nagrada i kazni, kontakt s vanjskim svijetom, zdravstvena zaštita i žalbene procedure.

Na osnovu dobijenih informacija i utvrđenog stanja, radna grupa dala je ocjenu za svaku od navedenih oblasti s ciljem praćenja i evaluacije stanja u ustanovama u narednom periodu.

Ocjene su označene zvjezdicama kako slijedi:

Izvršno:	*****
Vrlo dobro:	****
Dobro:	***
Zadovoljava:	**
Ne zadovoljava:	*

	Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo	Odjeljenje maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnom zavodu zatvorenog tipa Zenica	Vaspitno-popravnim dom Banja Luka	Odgajno-popravnim dom Tuzla	JU Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo	Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo	Odgajni centar Tuzlanskog kantona
Kadrovska struktura	*****	*	*****	***	****	*****	*****
Struktura maloljetnika i kapaciteti	****	***	*	*	****	*****	****
Prostorni resursi	****	*	*	*	****	*****	***
Tretman maloljetnika	**	*	*****	*	***	****	*****
Obrazovanje i stručno osposobljavanje	*	***	***	***	****	****	**
Sistem nagradi i kazni	*	****	*****	*	*	****	****
Kontakt s vanjskim svijetom	**	****	****	**	*	****	***
Zdravstvena zaštita	****	***	****	**	**	*****	***
Žalbene procedure	****	****	*****	***	*	****	****
<b>UKUPNA OCJENA</b>	<b>3.00</b> ★★★★	<b>2.66</b> ★★★★☆	<b>3.66</b> ★★★★☆	<b>1.88</b> ★★☆	<b>2.66</b> ★★★★☆	<b>4.44</b> ★★★★★☆☆	<b>3.66</b> ★★★★☆



